

„Hátralékok — Hátralék ok”

**A Szombathelyen 1998. január 28-29-én
megtartott konferencia előadásai.**

„Hátralékok — Hátralékok”

A Szombathelyen 1998. január 28-29-én
használt címmel megtartott konferencia anyaga

Szerkesztette: Vass Péter

Konferencia támogatói:

Megyei Jogú Városok Szövetsége
Megyei Jogú Városok Szövetségének Szociális Bizottsága
Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetsége
Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata
Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzatának Szociális Bizottsága

Kiadó: Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata
Készítette: Mædinfo Szombathely

Köszönő

Hölgyeim és uraim! Sok szeretettel köszöntök minden résztvevőt a "Hátralékok - Hátralékok" Konferencián!

Az elmúlt években a lakosság lakhatással kapcsolatos kiadásai az energiaárak és az egyéb rezsiköltségek változása következtében a jövedelmek nominális növekedését - a realjövedelmek 1988-1996 között csökkentek, azóta kismértékben növekedtek - meghaladó mértékben emelkedtek. Ennek következtében a különböző közszolgáltatónál és pénzügyintézeteknél jelentős adósságállomány halmozódott fel, amely gyakran már a működést veszélyezteti. A hátraléktömeg a lakosság mind nagyobb részét érinti. Az adósokon és a hitelezőikön kívül egyre nehezebb helyzetbe kerülnek a közszolgáltatók egy részét fenntartó, és a lakossággal szemben felelősséggel tartozó önkormányzatok is. A probléma kezeléséből nem vonhatja ki magát a kormányzat sem. A helyzet rendkívül bonyolult, mert gazdasági, pénzügyi, jogi, szociálpolitikai és erkölcsi vetülete is van. Ezért a megoldás is csak komplex lehet az összes érdekelt szereplő bevonásával, helyi, regionális és országos programok révén. Az eddig folytatott hátralék-kezelési programok eszköz, szakértelme, érdekelttség, valamint az erők megosztottsága miatt nem érték el a hatásosság kívánatos mértékét. Tapasztalataink szerint a kintlevőségeknek csak a kisebbik hányada halmozódott fel az 1995-ben privatizált energiaszolgáltatóknál, a nagyobbik a részben vagy teljesen önkormányzati tulajdonban lévő közszolgáltatóknál. Az állam átadta a volt állami lakások és helyi közszolgáltató szervezetek tulajdonjogát a települési önkormányzatoknak. Ezzel a gáláns gesztussal viszont nem ruházható át a problémakezelés kompetenciája, nem vonhatja ki magát a megoldásból. Az energiaszektor privatizációja során tett ígéretek az Energia Alapítvány létrehozásához, a bankszektornál felhalmozott lakáskölcsönök ügye pedig a jó média visszhang mellett kedvező kormányzati véleményekhez vezetett. A távhő-, víz- és csatorna, szemét és hulladékszállítási kintlevőségekre kevesebb figyelem jut, pedig nagyságrendileg nagyobb tételek jelentenek, mint az energiaszektoré. Erre persze lehet azt mondani, hogy ezek a közszolgáltatók jórészt, vagy teljesen önkormányzati tulajdonban vannak, övék az ármegállapítás joga is, és gazdálkodják ki a kintlevőségeket. Az áremelés nemcsak a közszolgáltatók és az önkormányzatok magatartásán, hanem az általuk kevésbé befolyásolható energiaárak emelésén is múlik. A civil szervezetek bevonása /Energia Alapítvány / dicséretes, de vajon mennyire lett átgondolva ennek a hatékonysága és hatása a polgármesteri hivatalokra?

Tennivaló nem kevés. Valamit tenni kell az eddig felhalmozódott lakossági adósságállománnyal, és ki kell dolgozni a rendszerét azoknak a támogatására, akik tartósan vagy átmenetileg kiszorultak a piaccgazdaságból. Ebben fontos szerepe van a hátralékos háztartások és közszolgáltatók mellett a helyi önkormányzatoknak, de a központi kormánynak is. Remélem, hogy ez a Konferencia a maga eszközeivel hozzájárul a probléma kezeléséhez.

Ehhez a munkához kívánok a több, mint 250 résztvevőnek sok sikert!

Wagner András

Szombathely Megyei Jogú Város polgármestere

Tisztelt Olvasó !

Ez a kis könyvecske, amelyet a kezében tart, a Szombathelyen 1998. januárjában megtartott konferencia anyagát fogja össze. Tartalmazza az előadások szerkesztett szövegét, amelyet két szerző kivételével a rendelkezésünkre bocsátottak és az elfogadott záradokumentumot. A konferencia előzménye, hogy Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata ugyanúgy, mint a többi megyei jogú város és más nagyobb település önkormányzata, egyre nagyobb mértékben találkozott (találkozik) a lakossági közüzemi díjhátralékok problémájával. Az energiaszektor privatizációja és az energia árak piacivá válása mellett, a lakások tulajdonviszonyának a változása, a régi korszerűtlen közüzemi hálózatok, a takarékoskodást kizáró műszaki megoldások, a bérek és juttatások alacsony szintje, mind-mind hozzájárulnak a lakossági közüzemi hátralékok egyre nagyobb mértékű növekedéséhez. Az eddigi próbálkozások azt bizonyítják, hogy a probléma kezelése csak az összes érintett szereplő (hátralékos háztartás, közszolgáltató, önkormányzat, kormányzat) együttműködésével lehetséges. Ennek az együttműködésnek a lehetséges formáit kívántuk a konferencia keretében megvizsgálni. Célunk az volt, hogy megismertessük a résztvevőkkel a jelenleg folytatott hátralékkezelő technikákat, újabb megoldási módokat indukáljunk, és felhívjuk az ország figyelmét az összefogásra és a kialakult nehéz helyzet kezelésére. A konferencián a főváros, a Megyei Jogú Városok Szövetségéhez, a Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetségéhez tartozó települések tisztviselői, szakemberei mellett a közszolgáltatók, a kérdéssel foglalkozó kormányzati szervek, valamint elméleti szakemberek vettek részt. Az egyes szekciók a közüzemi közszolgáltatók hátralékkezelésével, a kormányzat és az önkormányzatok szerepével a hátralékkezelésben, valamint a hátralékkezelési technikákkal foglalkoztak. Célunkat elértük, mert a probléma a konferencia révén nagy nyilvánosságot kapott. A kormány több ülésén foglalkozott a kérdés megoldásával, és májusban rendeletet adott ki a szociálisan hátrányos helyzetben lévők adósságtelhenének enyhítésére. A segítségnek ezt a formáját az új kormányzat is a magáévá tette. A résztvevők, a helyszínen elvégzett felmérés szerint megelégedettségüknek adtak hangot az itt szerzett ismeretek, ötletek, kapcsolatok tekintetében.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a Szombathelyi Polgármesteri Hivatal Népjóléti Osztálya valamennyi munkatársának, akik a fáradtságos napi munkájuk mellett segítségemre voltak a konferencia sikeres megrendezésében. Külön szeretnék köszönetet mondani a Megyei Jogú Városok Szövetségének, a Megyei Jogú Városok Szövetsége Szociális Bizottságának, a Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetségének, valamint a házigazda Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzatának, és a város Szociális Bizottságának a konferencia megrendezéséhez nyújtott támogatásáért.

Vass Péter

Szombathely, 1998.06.29.

"HÁTRALÉKOK – HÁTRALÉK OK"

szakmai konferencia

1998. január 26-27-én

Szombathely

A KONFERENCIA FŐVÉDNÖKE:

Kökény Mihály,

Magyar Köztársaság Népjóléti minisztere

VÉDNÖKÖK:

Demszky Gábor,

Budapest Főváros főpolgármestere,

Magyar Levente,

Kisvárosi Önkormányzatok Országos Érdekszövetségének elnöke,

Hevessy József,

Megyei Jogú Városok Szövetségének elnöke

HÁZIGAZDA:

Wagner András,

Szombathely Megyei Jogú Város polgármestere

A KONFERENCIA HELYSZÍNE:

VÁROSHÁZA (Szombathely, Kossuth L. u. 1-3.)

PROGRAM :

Plenáris ülés

- 9.00 - 9.1 **Megnyitó**
Köszöntőt mond: **Wagner András**
Szombathely Megyei Jogú Város polgármestere
- 9.15 - 9.30 **Kezeshető-e a háztartások adósságállománya?**
Előadó: Gyulai Gabriella,
a Népjóléti Minisztérium osztályvezetője
Fővárosi modell bemutatása.
Előadó: Győri Péter, Budapest Fővárosi Közgyűlés Szociálpolitikai és Lakásügyi Bizottságának elnöke
- 9.45 - 10.00 **Együttműködési lehetőségek az adósság-állomány kezelésében.**
Előadó: Nemes Judit, a Miniszterelnöki Kabinetiroda kormánytanácsosa
- 10.00 - 10.15 **Kettős szorításban az önkormányzatok; ki menjen csődbe: a szolgáltató vagy a fogyasztó?**
Előadó: Arató Tamás, a Megyei Jogú Városok Szövetsége Szociális Bizottságának elnöke
- 10.15 - 10.30 **A Népjóléti Képzési Központ javaslata a háztartások adósságkezelési koncepciójára.**
Előadó: Kun Zsuzsa Népjóléti Képzési Központ, osztályvezetője
- 10.30 - 11.00 **Kávészünet**
- 11.00 - 11.15 **Hátralekokról Debrecenben**
Előadó: Farkas Attila, a Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Szociális Irodájának vezetője
- 11.15 - 11.30 **Lakni pedig kell...**
Előadó: Horváth Izidorné,
a Pécsi Orvostudományi Egyetem főiskola adjunktusa
- 11.30 - 11.45 **Tájékoztató a Nyíregyházi RÉS alapítvány működéséről**
Előadó: Ilyésné Erdős Judit
a Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Szociális Irodájának vezetője

11.45 - 12.00 **A hátralekcsökkentését szolgáló lehetőségek Szeged városában.**

Előadó: Majláthné Lippai Éva, a Szeged Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Szociális Irodájának vezetője

12.00 - 12.15 **Lakossági hátralekcsökkentésének lehetősége**

Előadó: Vass Péter, Szombathely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala Népjóléti Osztályának vezetője

13.30 - 15.00 **Szekciók**

I. szekció **Közütemi szolgáltatók hátralekcsökkentése**

Szekcióvezető: Popovics Attila

Szombathelyi Távhőszolgáltató Kft. ügyvezető igazgatója

II. szekció **A kormányzat és az önkormányzatok szerepe a hátralekcsökkentésben**

Szekcióvezető: Majláthné Lippai Éva,

a Szeged Megyei Jogú Város

Polgármesteri Hivatala Szociális Irodájának vezetője

III. szekció **Hátralekcsökkentési technikák**

Szekcióvezető: Farkas Attila

Debrecen Megyei Jogú Város

Polgármesteri Hivatala Szociális Irodájának vezetője

15.15 - 16.15 **Beszámoló a szekciókról**

16.15 - 16.30 **Zárzó**

Győri Péter:

A "budapesti modell"

Magam immár több, mint tíz esztendeje foglalkozom a díjhátralékosok, díjhátralékoság problémakörével. Szociológiai vizsgálataim szerint már a nyolcvanas évek végén a hátralékosok több, jellegzetesen különböző csoportja volt megkülönböztethető melyek kezelése is egymástól eltérő szociális eszközrendszereket igényel. Mert más jellegű problémával állunk szemben akkor, amikor valaki el-elcsúszik egy-egy számla kifizetésével, akár azért, mert "túlköltekezett", túlzott, de egyszeri beruházást hajtott végre, vagy hirtelen váratlan kiadása keletkezett, avagy egyszerűen nem figyelt oda, vagy elkerülte a számolás, más ha visszatérően többhavi fizetési gondjai vannak valakinek, mert keresete lecsökkent, beteg, egyik adósságból a másikba menekül, s más akkor is a helyzet, ha egy idő után már folyamatosan nem tudja utolérni önmagát, nem fizet, képtelen perspektívikusan is fenntartani jelenleg lakott lakását. Az egymástól jelentősen eltérő probléma típusokról nem tudomást venni komoly diszfunkciókat, drága probléma-féltrekezeléseket eredményezhet.

*

A hátralékezelés "budapesti modellje" összefoglalóan a következő egymáshoz kapcsolódó "modulokból" tevődik össze:

A Budapest területén működő 23+1 (a fővárosi, egymástól lényegében teljesen függetlenül működő önálló önkormányzat mindegyikében megtaláljuk a különböző - törvény által előírt illetve javasolt szociális támogatási rendszereket, köztük a lakásfenntartási támogatásokat is. Működésben azonban a szociális támogatási rendszereket e kerületi önkormányzatok működtetik, illetve a működtetésen túl annak fedezetéről is maguk döntenek, valamint a szabályozást is maguk alakítják ki, aközben a Fővárosi Önkormányzat tulajdonában (vagy többségi tulajdonában) van a nagy lakossági közüzemi társaságok többsége (gáz, víz, csatorna, távfűtés, szemétszállítás), s ezek közül is egyes szolgáltatások esetében a Fővárosi Önkormányzat rendelkezik az ármeghatározó jogkörrel (ilyen a táv-fűtés, a víz-csatorna, szemétdíj). E helyzet az egyik olyan körülmény, amely a közüzemi díjkompenzáció létrehozását indokolta. (Ez azokra a szolgáltatásokra terjed ki, amelyek esetében az önkormányzat dönt a maximált árról.) A közüzemi díjkompenzáció a rászorultak széles körében, lehetőleg egyszerű és kis adminisztrációs költséggel, preventív módon próbálja megakadályozni, hogy a közüzemi díjak jövedelmeket meghaladó növekedésének időszakában az alacsony jövedelmű csoportok folyamatos díjfizetése ellehetetlenüljön, e széles csoportok díjhátralékosakká váljanak.

Ezt a széleskörű, rendszeres, megelőző típusú támogatást egészíti ki a HÁLÓZAT Alapítványon keresztül működtetett fővárosi hátralékkiegyenlítő támogatás. Ez már azoknak a háztartásoknak a megsegítését szolgálja, akik nem tudták kifizetni közüzemi számláikat. Ennek a hátralékkiegyenlítő támogatásnak az egyik speciális fajtája az ún. krízis

támogatás, mely a kilakoltatás veszélyével fenyegetett családok sajátos anyagi megsegítését szolgálja, a lakás elvesztésének megakadályozása érdekében.

Az említett támogatási formák a különböző fokú lakásfenntartási nehézségekkel küzdő háztartások (alacsony jövedelműek, hátralekösök, kilakoltatás veszélyébe kerültek) közvetlen megsegítését célozza egy egymásra épülő rendszerben. Ezt egészítik ki még a következő rendszerelemek, "modulok": A Fővárosi Önkormányzat az utóbbi években különböző pályázati formákat alakított ki annak érdekében, hogy a 23 + 1 önkormányzatról álló városban mind az önkormányzati, mind a nem-önkormányzati, civil szociális ellátások rendszere továbbfejleszhető legyen. Évente mintegy 10-15 millió Ft-ot a Szociális politikai és Lakásügyi Bizottság, s egy másik 10-15 millió Ft-ot a Fővárosi Szociális Köz-alapítvány hirdet meg nyílt pályázaton, szociális célú civil szervezeteknek. A kerületi önkormányzatok pedig a 300 millió Ft-os ún. Fővárosi Szolidaritási Alapnál pályázhatnak az ellátás-fejlesztése érdekében. Ez jelenlegi témánk szempontjából azt jelenti, hogy ezen ellátás-fejlesztő pályázati lehetőségeken keresztül támogatást tudunk nyújtani civil szervezeti formában kialakított ingyenes lakáscsere program létrehozásához, működtetéséhez, önkormányzati családsegítő központokban adósságszelő tanácsadó, illetve a támogatások elbírálásában közreműködő, erre a területre specializálódó szociális munkások, jogászok foglalkoztatásához, illetve *hátralekgyenlítő támogatásról szóló rendelet-alkotáásra* ösztönözhetünk - támogatási forrásokkal segítve az ilyen helyi kezdeményezéseket kerületi önkormányzatokat. Vegyük sorra az egyes elemeket röviden.

Közüzemi díjkompenzáció

Itt most nincs helye annak, hogy részleteiben ismertessem az "eszközfejlesztés" folyamatát (azokat a szakmai döntési alternatívákat, amelyeket előnyeikkkel, hátrányaikkal fel kellett vázolni a folyamat elején az optimális döntések meghozatalához, valamint azt a döntési mezőt, amelyben a "húzószereplőktől" a "bizonytalanokig" meg kellett komponálni az érdekegyesítés szerkezetét). A fővárosi közüzemi díjkompenzáció célja, hogy mi-közben a közüzemi díjakat a reáljövédelmeknél nagyobb ütemben kell növelni a szolgáltatók gazdálkodói stabilitásának (vagyis maguknak a szolgáltatóknak a stabilitása) érdekében, aközben azok a csoportok, amelyeknek a "fogyasztói kosara már tele van", vagyis jövedelmük nem teszi lehetővé, hogy a megemelt díjakat is megfizessék, ne szoruljanak ki tömegesen a fizető fogyasztók köréből, ne váljanak később kezelhetetlen hátralekös tömeggé. (Csak megjegyzem, hogy egy ilyen eszközrendszerbe állításához többirányú józan belátásra van szükség, például, hogy nem minden nem-fizető svhák, "érdemtelen", hogy nem lehet minden hátralekóst kikapcsolni, hogy a demonstratív elriasztó eszközöknek is kemény korlátai vannak, hogy egyik napról a másikra nem tudnak tömegesen olcsóbb lakásba költözni a rászoruló, hogy olcsóbb megelőzni egy problémátömeget, mint később reménytelenül futni az amúgy kiszámíthatóan bekövetkező - események után stb. stb.) A fővárosi díjkompenzáció forrását maguk a szolgáltató társaságok biztosítják. Ez nem csak az önkormányzatok "szegénységéből" adódik, hiszen látnunk kell, hogy ha a díjemelések

minden társadalmi konzekvenciáját a rászorulókra és az önkormányzatok segélykasszáira terhelhénk (azokból gy is egyre jelentősebb összegek folynak be a szolgáltató szervezetekhez), akkor óhatatlanul "felpuhulna" a díjmeg-határozás mechanizmusa, illetve a hátralekkezelés eszközeinek gazdálkodói számításba vétele. Technikailag ez jelenleg a fővárosban úgy történik, hogy minden önkormányzati árhatósági döntés előkészítése során - a társaságok, önkormányzatok, egyéb szakértők team-munkájával - hatászámítások készülnek az érintettek körétől, jövedelmi, várható fizetőképességi viszonyairól, a lebonyolítás technikai részleteiről, majd összehangoltan kialakításra kerülnek az új díjak és kompenzációs keretösszegek (ma már mindezt rész-leteiben tartalmazzák azok az "árképletek", amelyeket aláírtak a kisebbségi tulajdon privatizációjában résztvevett felek), az önkormányzat dönt az új díjakról, ugyanakkor többségi tulajdonosként állást foglal a biztosítandó éves kompenzációs keretösszegről, valamint az egyértelmű végrehajthatóság mélységében a kompenzációra jogosultak köréről, a háztartásonkénti kompenzáció mértékéről. Ennek megfelelően hozzák meg döntéseiket a társaságok igazgatóságai, a keretösszeget havonta átutalják a HÁLÓZAT Alapítvány számlájára, amely háztartásonként lebontva havonta kiegyenlíti a fizetendő díj korábbi meghatározott részét a rászoruló fogyasztó helyett. (A tényleges pénzáutalások technikai egyszerűsítését szolgáló megállapodásokra most nem térek ki.) Az önkormányzati döntést követően a lakosság a legkülönbözőbb formákban (hirdetmény, levél, helyi újság, napilap, elektronikus média) tájékoztatást kap arról, hogy kik jogosultak a kompenzációt igénybe venni, s aki megfélel az önkormányzat által közhírré tett feltételeknek, azok egy erre a célra szolgáló kérelmet adhatnak be a kerületi ügyfélszolgálati irodákon. Innen a kére-lapok a számlakibocsájtóhoz kerülnek, ahol kontrollálják az adatok pontos kitöltését és ezt követően a bejelentkezett jogosultak számláján minden hónapban, 12 hónapon keresztül "jövőáriják" (levonják) a kompenzáció összegét. A kérelmök (adatok) zárt rendszerben mozognak, kizárólag erre a célra használhatóak, erről és a szűrőpróbaszerű ellenőrzés lehetőségéről aláírásukkal nyilatkoznak a kérvényezőök. Ez a megoldás biztosítja az igen nagy számosságú támogatási rendszer lehető legolcsóbb, s ugyanakkor polgárbarát működtetését, biztosítja azt is, hogy a kompenzációhoz kizárólag azok a jogosultak juthat-nak hozzá, akik az adott havi számla fennmaradó összegét kiegyenlítik, s biztosítja azt is, hogy a tényleges igénybevétele havi rendszerességgel nyomkövethető legyen, folyamatosan mérhető legyen a támogatás hatékonysága. Álláspontunk szerint a normális, "polgárbarát" lebonyolítás és szervezés legalább olyan fontos egy szociális ellátási rendszer esetében, mintaz egyéb szakmai szempontok. Ez utóbbiak közül talán a leg-fontosabb a jogosultak, rászorultak körének meghatározása. Ehhez valamilyen mini-mális helyi (esetünkben fővárosi) jövedelmi és szociális helyzetre vonatkozó statisztikai adatokra elengedhetetlenül szükség van. Ezek alapján lehet megbecsülni az egyes rászoruló csoportok, a várható igénybevevők nagyságrendjét, ezt kell számsze-rűen összevetni a kompenzációs keretösszegekkel, megállapítani a háztartásonként folyósítható kompenzáció összegét, s e tényezőket összevetve kialakítani, majd évről-évre a gyakorlati tapasztalatok alapján továbbfejleszteni a feltételrendszer-t.

E folyamatból itt csak három fontos szempontot emelnék ki: az egyik a lebonyolíthatóság, megvalósíthatóság, a másik az óvatosság a becslések során, a harmadik a konzekvens célzottság, hogy a támogatás lehetőleg a szolgáltatást igénybevevő legszegényebb csoportokhoz jusson el. Hátralekkezelés szempontjából még azt is meg kell említeni, hogy a fővárosi közüzemi díjkompenzációra az is jogosult, aki korábban hátralekötet halmozott fel, ezek a háztartások nincsenek kizárva a rendszertől, hiszen ha a kompenzációval csökkentett számlát kifizeti, nem halmozza tovább hátralekötet, ezzel is enyhíti a hátralekkezelés problémáját.

Annak kifejtésére most nincs mód, hogy a folyamatos kompenzációs rendszer több éven keresztül stabilitását (a közben lezajlott privatizációval együtt) az adja, hogy egyesíti a gazdálkodói és szociális érdekeket, a rászorulókat és a díjat fizetni képesek érdekeket, s az ezekhez kapcsolódó döntéshozói érdekeket is. Ennek belátása azonban - kétségtelenül - nem megy egyik napról a másikra.

Hátralekkezelés támogatás

A "budapesti modell" további elemeit megpróbálom rövidebben ismertetni, elsősorban azokat a vonásokat kiemelve, amelyek rendszerbeli funkciójuk megértéséhez szükségesek. A hátralekkezelés támogatást a HÁLÓZAT Alapítvány nyújtja a kompenzáció éves maradvány összegéből. S itt szeretném külön is hangsúlyozni az egyes elemek sorrendjét, melyet magam igen fontosnak tartok. Első maga a díjmeghatározás, az átkontroll, nevezetesen, hogy a monopól helyzetben lévő szolgáltatók árai az elfogadható gazdálkodói kondíciókon túli terheket ne tartalmazzanak. Ennek érvényesítése elsősorban szociális kérdés, ezért ennek megfelelő szinten kell ezzel foglalkozniuk a szociálpolitikusoknak. A rendszer következő eleme a stabil és kiszámítható lakásfenntartási támogatási rendszer (lenne), ez szerintem ma - még mindig - lényegében megoldatlan, számos teendő van hátra, amíg e kérdésben megnyugtató megoldások szülehetnek. Ezt a ma is meglévő, helyi támogatási-segélyezési rendszert egészíti ki a kompenzáció rendszere, s e preventív megoldás egészíti ki a már hátralekossá váltak megsegítésének eszközeivel. (Megítélésem szerint egyébként az adófizetők, díjfizetők szempontjából sem mindegy ma Magyarországon, hogy ezek a segítési formák hogyan, s milyen forrásból valósulnak meg.)

A kompenzáció éves keretösszege mindig tartalmaz bizonyos, előre egészen pontosan nem becsülhető tartalékot, hogy a (szinten előre teljes pontossággal nem becsülhető számmú) igénybevevő jogosult egyikének se kelljen azt mondani, hogy "bezárt a pénztár, elfogyott a támogatásra szánt összeg". E tartalék, maradvány az a változó összeg, amelyből a Fővárosi Önkormányzat hátralekötet alapján a HÁLÓZAT Alapítvány a hátralekkezelés támogatást nyújtja. Ennek lényege nagy vonalakban, hogy az alapítvány kuratóriuma jóváhagy egy támogatási szabályzatot (olyasmi, mint egy rendelet), ezt és a kialakított formanyomtatványokat megküldi a családsegítő központoknak és annak a néhány civil szervezetnek, amelyek hajlandók e munkában közreműködni. Az ilyen támogatást kérelmezők a szociális munkásokkal együttműködve beszerezik a szükséges

(nem kevés) dokumentumot, kialakítják a kérelem tartalmát, s ezt a szociális szervezet indoklásával, helyzetleírásával együtt megküldik az alapítványnak. A kérelem tartalmának kialakítása azért is fontos, mert ehhez a támogatáshoz szükség van önrész vállalására, mely lehet helyi szociális támogatás is, s így e helyi támogatást, a rászoruló önrész-vállalási képességét, az alapítványtól kapható támogatást együttesen kell mérlegelni. Az önrész aránya egyébként függ a hátralek keletkezésének idejétől, melynek optimális kialakítása nem is olyan egyszerű szakmai feladat. Az alapítvány kuratóriuma, mely első-sorban az önkormányzat és a szolgáltatók képviselőiből áll, havonta dönt az addig beérkezett hiánytalan kérelmekről. Ezt követően a megírt összeget akkor folyósítja a számla-kibocsájtónak, amikor a kérelmező (vagy helyette az önkormányzat) befizeti a vállalt önrészt. A gyakorlat mára "kikényszerítette", hogy a nagyszűzű (100 ezer Ft-ot elérő) támogatási kérelmeknél egy, a többinél is részletesebb szociális helyzetleírásra, indo-koltság-vizsgálatra kerüljön sor.

Krisis támogatás

Ezt a rendszert néhány más alrendszer egészíti ki (pl. a gázdíjhátralekösök gázkártyás támogatási rendszere), melyek közül az ún. krízis támogatást emliteném itt külön. Ennek a támogatásnak a sajátossága, hogy önrészt nem feltétlenül kell fizetni, lakbérhátralekösökra is kiterjed, ugyanakkor a hozzájárulás rászorultsági feltételei szigorúbbak, korlátozott szám-ban juttatható csak ilyen támogatás, mely azoknak a megsegítését szolgálja, akiket doku-mentálhatóan a kilakoltatás veszélye fenyeget. (Csak megjegyzem, hogy az alapítvány ezekben az esetekben is ragaszkodik a terhek megosztásához, legalább annyiban, hogy a "hitelező szolgáltató" a nagy összegű támogatás esetén tekintsen el a kamattartozástól, és természetesen a további jogi eljárástól, kilakoltatástól.)

Rendelethalakotás, közreműködő szakemberek, lakáscsere program

Mint említettem a Fővárosi Önkormányzat által működtetett Szolidaritási Alap pályázati rendszere lehetővé teszi, hogy a "természetbeni", intézményes szociális ellátás fejlesztése mellett a pénzübeli ellátások fejlesztése is támogatásban részesüljön. Az eddig vázolt rend-szer működésének hatékonyágát nagy mértékben fokozza, ha maguk a helyi szociális rendeletek is kompatibilis lakásfenntartási, s azon belül hátralekkezelés támogatási szabályokat tartalmaznak. Ilyen rendelet-fejlesztésre került sor a főváros három, szociálisan érintett belső kerületben, a VII., VIII., IX. kerületben. E három önkormányzat össze-hangolt hátralekkezelés támogatási rendeletalkotásra pályázott, s nyert el ennek forrásaként kiegészítő összeget a Szolidaritási Alapból. Ez lehetővé teszi, hogy a kliens, a számla-kibocsájtó, a családsegítő központ, a kerületi és a fővárosi önkormányzat, a HÁLÓZAT Alapítvány együttműködése esetén, az említettek forrásainak arányos felhasználásával megoldható legyen e helyzetek egy része. Azt nem állítanám, hogy ennek a többszereplős támogatási "mezőnek", (melyet szociális hálónak is szoktak titulálni) a fenntartása, működtetése, összehangolása egyszerű lenne, bár azt viszont állítom, hogy ez is csak részlegesen képezi le a hátralekös helyzetek bonyolultsá-

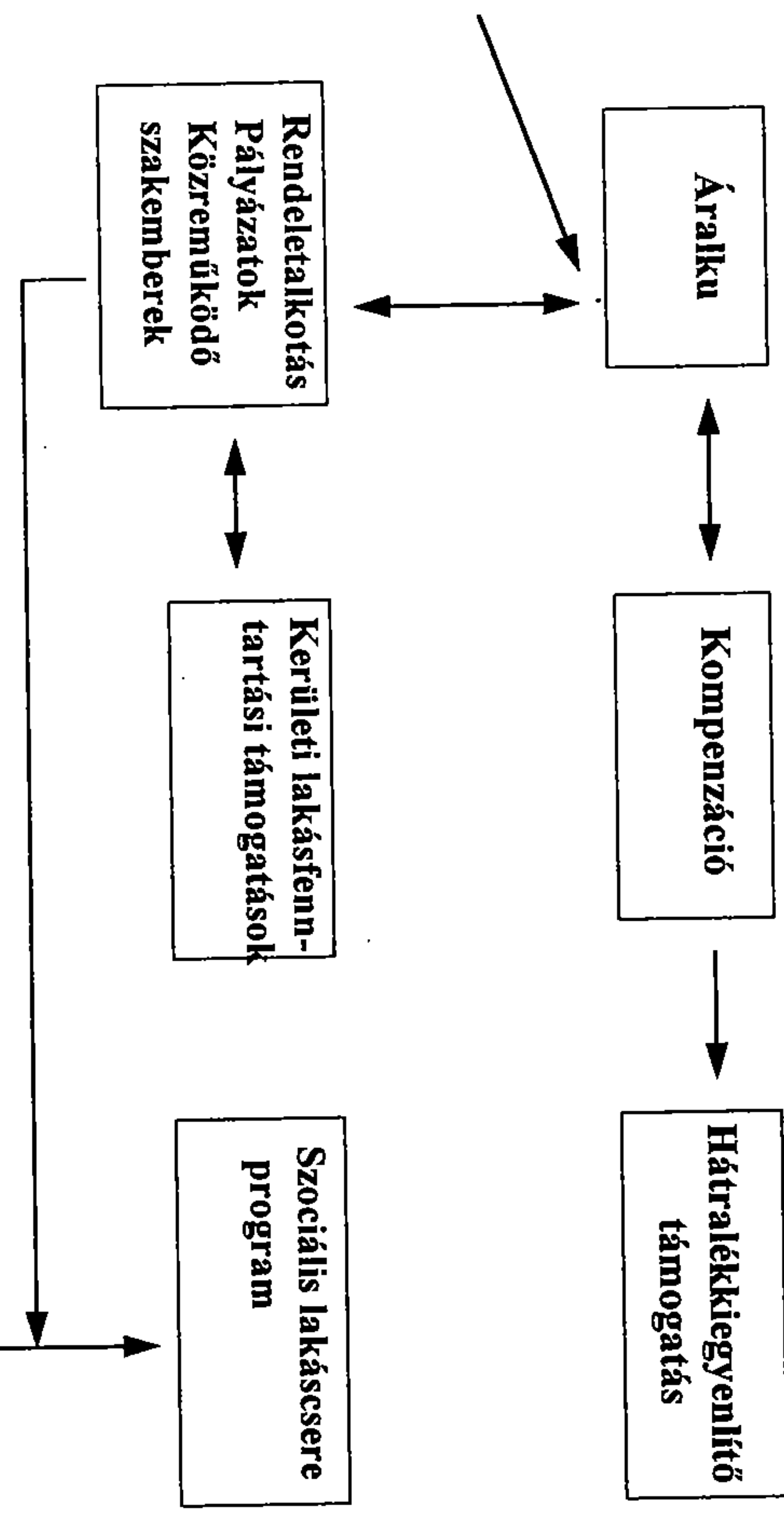

gát, a mögöttük lévő szervezeti és érdekösszefüggéseket. Azt is meg kell jegyezni, hogy megítélés szerint mielőbb szükség lenne e működő alrendszernek is a hatékonyságvizsgálatára, a helyi támogatási szabályok folyamatos szakmai felülvizsgálatára. Szintén kiegészítő, de megkerülhetetlen eleme a "budapesti modellnek", hogy különösen a hátralekéki egyenlítő támogatások esetében merőben újszerű és bizony igencsak munkadíjigényes feladatokkal kellett találkozniuk a családsegítő központokban dolgozó szociális munkásoknak, ha egyáltalán vették a bátorságot, hogy közreműködjenek ezeknek a hátralekos családoknak a szinte reménytelennek látszó helyzete megoldásában, annak érdekében, hogy legalább a lehetséges támogatási formákhoz hozzájuthassanak azok, akik többnyire éppen hogy járatanok ügyeik intézésében. Ezért a főváros szociális pályázati rendszerén keresztül sort kellett keríteni arra is, hogy a helyi önkormányzatok olyan kiegészítő forráshoz juthassanak, amelyből finanszírozni tudják új munkatársak alkalmazását meglévő intézményeikben, akik speciálisan az adósságkezelés lebonyolításában, szervezésében, tanácsadásban tudnak közreműködni.

És végül, szintén a rendszer kiegészítő, bár megítélés szerint igen fontos elemeként, kísérletként, újtára indítottuk egy ingyenes szociális lakáscsere segítő hálózat kialakítását (civil szervezeti formában, pályázati finanszírozással), mely elsősorban azoknak a hátralekosoknak próbál szakszerű jogi és ingatlanpiaci segítséget nyújtani, akik belátják, hogy perspektivikusan sem tudják fenntartani jelenlegi lakásukat, azt elcserélnék (adás-vétellel eladnák) olcsóbb, kisebb lakásra. Ekkor is gyakran szükség van az említett támogatási formákra, hogy a cserét tehermentesen bonyolíthassák le, a hátralekosság ne rontsa még tovább cserelhetőségeiket. Ez lehet, sőt biztos, hogy nem egy felemelő helyzet sem a polgárnak, sem segítőjének, de enélkül sokkal rosszabb helyzetek is kialakulhatnak, amelyek megelőzése talán az ilyen kompromisszumokat is elfogadhatóvá teszi.

Végül még annyit tennék mindehhez hozzá, hogy az elmúlt években a fővárosban kialakult a hajléktalan-ellátásnak is a "budapesti modellje", számos összefüggő rendszer-elemmel. Ez a hajléktalan-ellátó rendszer úgy nincs összekapcsolva a lakásfenntartási problémákkal küzdők támogatásának rendszerével, hogy az utóbbiból az előzőbe vezetnénk az utakat. Mert meggyőződésem szerint minden ésszerű eszközt fel kell használni, ki kell alakítani, hogy akik nem képesek maguk és családjuk számára lakhatásukat önerőből biztosítani, azok legalább minimális lakhatásukhoz a szükséges segítséget megkapják, s ne a tömeges hajléktalanszállók kapuin kelljen egy nap bekopogniuk.

A hátralekéki kezelés "budapesti modelljének" egyszerűsített sémája

A fővárosi közüzemi díjkompenzációra rendelkezésre álló összeg az alábbiak szerint alakult:

	1995	1996	1997	1998
FŐTÁV Rt.	250 mFt	300 mFt	400 mFt	450 mFt
Főv. Vízművek Rt.	125 mFt	150 mFt	200 mFt	230 mFt
Főv. Csatornázási Művek Rt.	125 mFt	150 mFt	200 mFt	230 mFt
Főv. Közterületfenntartó V.	100 mFt	100 mFt	125 mFt	145 mFt
Összesen:	500 mFt	700 mFt	925 mFt	1055 mFt

A díjkompenzációban 1996-ban részesülő háztartások száma:	távfütési	víz, csatorna, személdíj
	28 ezer	41 ezer

A díjkompenzációban 1997-ben részesülő háztartások száma:	32 ezer	48 ezer
---	---------	---------

Az együttműködési lehetőségek az adósságállomány kezelésében

Szeretném előre bocsátani, hogy csak néhány hónapja foglalkozom a lakossági adósságkezelés problémakörével, ezért semmiképpen sem tartom magam szakértőnek. Arra vállalkozhatom, hogy néhány gondolattal én is hozzájárulok a sikeres "együttgondolkodáshoz" és maradéktalanul igyekszem közvetíteni mindazt, amit a konferencia állásfoglalásként megfogalmaz. Másrészt szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a lakossági adósság-kezeléssel kapcsolatosan a kormányzat egyelőre nem alakított ki hivatalos álláspontot, ezért az általam elmondottak nem tekinthetők kormányzati állásfoglalásnak.

A lakosság energia- és lakhatási kiadásai az utóbbi években messze a jövedelemnövekedést meghaladó mértékben emelkedtek. A reáljövedelmek összehasonlításban 1990 és 1995 között 100-ról 88-ra, a nyugdíjak 100-ról 65-re csökkentek, miközben az energiáinak jelentősen emelkedtek. A lakhatási költségek 1996-ban a lakosság jövedelmének 27 %-át tették ki, az alacsonyabb jövedelműek jövedelmének 43 %-át. A háztartások kb. 15 %-a eladósodott, és hasonló nagyságrendű azon családok száma, ahol tartósan napi megélhetési gondot jelent a rezi kifizetése. 1996 óta a lakossági adósságállomány ko-moly veszélyt jelent az önkormányzatok, a közmű vállalatok és a bankok működésére. Emiatt elkerülhetetlen a probléma komplex (gazdasági, költségvetési, szociálpolitikai, jogi és morális) megközelítése és komplex megoldás kidolgozása.

Nehéz az adósságállományt meghatározni, mert a szolgáltatók a kintlévőségekre vonatkozó adatokat üzleti titokként kezelik. Ezért csak jelzékenységűen: Az elektromos szolgáltatókban a fogyasztás 3 %-a a kintlévőség, a fogyasztók 13,2 %-a adós. A gázszolgáltatásban ez az arány 2,5 és 7,7%. Ennél egy nagyságrenddel magasabbak - sorrendben - a távhő szolgáltatás kintlévőségei, jelentős a lakbérhátralék és a közös költség-tartozás (elsősorban ott, ahol a víz-csatonadji is benne van), és az elmaradt lakáshitel-törlesztés. Az OTP üzleti titokként kezelt kimutatása szerint a lakáskölcsönök esedékes részleteinek vidéken több, mint 10 %-át, Budapesten kb. 5 %-át nem fizetik be, az összes adósság eléri a tízmilliárdot, az egy éven túli adósság 8,7 milliárd.

Néhány általános jellemzője az adósságnak:

- a díjhátralékos háztartások aránya jobban növekedett, mint az adósságállomány nagysága,
- az ország keleti régiójában a díjhátralék aránya az országos átlag négyeszerese,
- az adósság túlnyomó többsége 90 napon belüli, (tehát a lakosság igyekszik kiegyenlíteni a számláit),
- az adósok jelentős hányada (40 %-a) nem jelenik meg a szociális ellátási nyilván-tartásokban.

A megoldás kétirányú: egyrészt folyamatos támogatást kell nyújtani azoknak, akik tartó-san kiszorulnak a piactudásúgból és piaci áron kell megvásárolniuk a szolgáltatásokat, másrészt rendezni kell az eddig felhalmozott lakossági adósságállományt.

A lakhatási támogatás intézménye tehát preventív, célja az adósság kialakulásának megelőzése.

Mindkét programnak kulcskérdése az igazságossági kritérium, vagyis a lakossági fogyasztás és jövedelem mértéke, és a valóban rászorultak támogatása. Létezik olyan kísérleti lakhatási támogatási rendszer, amelyben megállapították az elismert lakás-nagyság és az elvi lakásrezi mértékét a családnagyság függvényében, és a szokásos jövedelemet mellett ezt használják a jogosultság megállapítására. Más önkormányzat a szociális és gyermekvédelmi ellátások kombinálásával igyekszik olyan konstrukciót találni, amivel minél több család, és egyén közt, minél igazságosabban oszthatja szét a szűkös forrásokat. Ezen projektek továbbfejlesztése, országos elterjesztése indokolt és lehet-séges. A Népjóléti Képzési Központ holland minta alapján adósság-tanácsadó képzést folytat, akik képesek az egyedi helyzeteket áttekinteni, és ennek alapján adekvát adósság-menedzselési technikákat kidolgozni. *A fogyasztási adatok sokkal megbízhatóbb képet festenek a lakosság jövedelmi helyzetéről, mint az adózási és kereseti adatok.*

De a kényszerből igénybevett szolgáltatások ügye is az igazságossági kritériumok közé tartozik. A romló jövedelmi viszonyokra az emberek két módon reagálhatnak: jövedelem növeléssel (többletmunka vállalásával) és fogyasztás csökkentéssel. Az előbbinek az elmúlt évek munkanélküli rátáját ismerve kevesek lehetősége volt. Utóbbi, a kutatások szerint, sorrendben az autóhasználattal, a fűtéssel, a ruházattal és az élelmiszerral való takarékoskodás jelenti. Ugyanakkor a kikapcsolhatatlan és/vagy drágán előállított szolgáltatások (távhő, víz, villany), akkor is terheli a kiszolgáltatót fogyasztót, ha ezek csökkentett igénybevételét szeretné. A szolgáltatóknak ebben a rendszerben nincs érdekeltsége az önköltség csökkentésében.

Az olajfűtés esetén a fogyasztási adó jelent igazságtalan terhet, ami más fűtési energiahordozót nem terhel. A mezőgazdasági gépek dieselmotoros fogasztása miatt is megfontolandó, hogy kell-e "luxusadóval" terhelni ezt az energiahordozót. Közvetve ide tartozik, hogy az ugyanezen adóval terhelt benzínár is megnehezíti a foglalkozási mobilitást, a lakosság életvitelét, ami szintén szociális hátrányt, rosszabb esetben szociális rászorultságot eredményez.

A lakossági adósságállomány kezelése

A megoldást egy négyesreplős (állam-önkormányzat-szolgáltató-adós) rendszerben képzeljük el, ahol minden résztvevőnek megvan a nyereségei, ami adott esetben a veszteségek elkerülését jelenti.

Az adós csak az önéreje mozgósításával juthat a többi szereplő támogatásához, nem gondolunk a díjhátralékok feltétel nélküli elengedésére. A háztartások anyagi helyzetének mélyreható vizsgálata nélkül a válságkezelési program kimenetele bizonytalan.

Az adósok fizetőképességének vizsgálata egyenleg történi. Az egyéni elbírálás - láthatóvá teszi a fogyasztást, az adósság nagyságát, összetételét, ami paradox módon jobban jellemzi a jövedelmi helyzetet, mint a jövedelemteszték;

- segítséget ad a megfelelő adósságkezelő technika kiválasztásában;
- az adósok eltérő piaci helyzetének elemzésével kizárja a támogatási rendszerből az illetéketleneket.

Az adós önerőjének bevonása úgy történhet, hogy

- közmű hátraléka egy részét elengedik és egy részét (részletekben) törleszteni kell;
- áttittemezett hitelle, vagy adósságra alapösszegét neki kell fizetni, és különböző mértékű kamattámogatást kap.
- jézáloggal átvállalhatók az adósságok.

Előny az adósnak, hogy kielégítést nyer (alkotmányos) lakhatási és szociális biztonsági szükseglete (nem kell kilakoltatástól tartania), nem kell nélkülöznie az alapvető szolgálta-tásokat. A program egyszerre vertikális (eltérő piaci helyzetben lévőkhöz) és horizontális (azonos piaci helyzetben lévőkhöz képest is) méltányosságot jelent.

A szolgáltatásokat az alapítványi forma alkalmazásával lehet bevonni a támogatási rendszerbe, bár sokszor a tulajdonosok nem hajlandók nyereségük terhére szociális feladatokat ellátni. Ezért csak kiegészítő elemként működhet a többszereplős szociálpolitikában, úgy, hogy a szolgáltatók által felajánlott összeghez a központi költségvetés 1:1, vagy 2:1 arányban járul hozzá. A gazdálkodó szervezeteknek érdekében áll a saját üzenterületén a nyereségéből annyit visszaforgatni, hogy ne legyen vesztesége, az is fontos, hogy felajánlásával előzze meg az állami szektort. Az országos alapítványnak kockázata, hogy a saját pénzét se kapja vissza, vagy alig kap többletet, mert azt más régióban használják fel, amely régió szolgáltatója esetleg be sem fizetett az alapítványba.

Az Energia Alapítvány kuratóriumi döntése után megfogalmazhatók a tanulságok

Az 1. táblázati adataiból látszik, hogy az ellátási átfedéseket is leszámolva, a tényleges igénylőknel kb. kétszer annyian igényelhetnek volna energiadr-kompenzációt az Alapítványtól. (Pl. egy városban a rászorultsági szempontok alapján 4600-an igényelhetnék volna a támogatást, de 1300 igénylő volt, sokan nem a 4600-ból. 31 ezer kérdőívet küldtek ki postai úton, pedig hatodannyi ember kiértékelése is elég lett volna, ha az önkormányzatra bizzák.) Az értékelhetetlen 27 %-ról valószínűsíthető, hogy a legdrászorultabbak, akik még kitölteni sem tudták az adatlapot. Továbbá akinek őszre elfogyott a pénz, és a kompenzáció kései utalásának hónapjában nem fizeti ki a számláját, nem írják jóvá támogatást, hanem visszamegy az Álapba.

Az elektromos szolgáltatáshoz hasonló kompenzációs mechanizmus a gázfogyasztásban azért sem működik, mert míg minden háztartásban van villany (4,5 millió gázfogyasztó van. Megyényi területek maradhatnak ki a kompenzációból, mert nincs vezetékes gáz a területükön. Nem beszélve arról, hogy amikor egyes településeket bekötötték a gázszolgáltató rendszerbe, a jobb jövedelműek tudták a beruházási költségeket vállalni, a szegények továbbra is a hagyományos fűtésnél maradtak. (A hagyományos tüzelőanyag ára az egyéb energiahordozókhöz hasonlóan emelkedett.)

A gázszolgáltatás belső elérési (vezetékes, palack, Primágáz, cirko, parapel stb.) is nehezítik az elbírálását.

Az Energia Alapítvány tavalyi kérdőívében szereplő "mivel főz, melegít vizet, fűt" adatok tájékoztató jellegűek; az igények nagyságrendjének becslésére sem alkalmasak, nem hogy igényelbírálásra.

Országos alapítvány nem tud olyan eltérő pályázati szempontokat érvényesíteni, amit az eltérő szolgáltatási körzetmagyság, az eltérő tulajdoni viszonyok, az eltérő gazdasági érdekeltség és a lakosság eltérő szociális összetétele indokol. Másrészt egy kuratórium több százezer pályázatról nem tud egyedi elbírálással dönteni, az alkalmazott bírálati szempontoknak ugyanolyan rossz az eredményessége és célzottsága, mint az univerzális ellátásoknak.

Az Alapítvány parlamenti "megtámadatása" a bizonyíték arra, milyen társadalmi igény van az állami pénzek elosztásának nyilvánosságára, a támogatási rendszerek átláthatóságára. Ezért a gazdálkodó szervezeteknek kiírt pályázatot kívánatos nyilvánosan meghirdetni. Az is megfontolandó, hogy az Energia Alapítvány közalapítványi státuszba kerüljön.

Központi alapítvány strukturálisan nem működik, a fentiekből kiűnt, hogy nem egy konkrét pénzüsszeg egyszeri elköltésére kell algoritmust kidolgozni, hanem olyan többszereplős, hosszú távon, rendszerszerűen működtethető támogatási formára van szükség, ami hosszú évekre megoldást jelent a lakosság lakhatási (elsősorban fűtési) költségeinek rendezésében.

Ebből adódik, hogy az alapítvány továbbfejlesztése kétirányú:

- pályázat a szolgáltatóknak saját forrásaik kiegészítésére,
- garanciaalap a díjhátralékosoknak.

Előny a szolgáltatónak, hogy nem képződik vesztesége; kiszámítható, tervezhető a jóváírásra fordítható összeg, míg a jelen alapítványi rendszerben nem tudják mennyit kapnak, a gazdálkodásukban nem tudtak számolni vele.

Nem elhanyagolható az az előny sem, hogy kiegyensúlyozott fizetési feltételek mellett a szolgáltató nem terheli rá veszteségeit az ár emelésével a többi, rendszeren fizető fogyasztóra.igények igazságos

A pénzt azon fogyasztók számla-jóváírására használhatják fel, akiket az önkormányzatok a saját lakásfenntartási támogatási kritériumai szerint javasolnak. Az együttműködésben a szolgáltatók adminisztrációs feladata ugyanannyi, az önkormányzatoké kevesebb. Így az önkormányzatok együttesen tudják "használni" az alapítványi pénzeket, a költségvetési és saját forrásaikat az igények kielégítésére. A települési önkormányzatok alapítottá közszolgáltatók díjhátralékait, az önkormányzatok eddig is számos módon kezelték, illetve próbálták megelőzni.

Születtek javaslatok arra vonatkozóan is, hogy a lakosságnak igen nagy kiadásokat okozó közszolgáltatások legyen ÁFA mentesek. Ez abban az esetben lehetséges egyáltalán, ha a szolgáltatók non-profit formában működnek. Természetesen itt ez azt jelenti, hogy lehet nyeresége, de azt kötelees visszafordítani az alapvetékenyiségbe, nem oszthatja fel. Ez kedvezően hatna az energiatalakarékos fejlesztésekre is.

A legfontosabb szerep a javasolt rendszerben az önkormányzatoknak jut, amely egyaránt felelős a települési közszolgáltatásokért és a lakosság szociális ellátásáért. A komplex feladatra helyi és regionális adósságkezelő programok kidolgozása indokolt.

A komplex programban együttesen tudják "használni" a szolgáltatók alapítványba fizetett pénzeit, a költségvetési és saját forrásakat az igények kielégítésére. *Előny az önkormányzatoknak*, hogy többféle kompenzációs rendszert egyidejűleg tudnak ellátási kötelezettségük érdekében mozgósítani.

A kormányzat feladata

- jogi, pénzügyi eszközökkel egyensúlyt teremteni a gazdasági érdek és a lakossági fizetőképesség között;
  - támogatni a helyi programokat.
- Az erre a célra fordított központi költségvetési források felhasználása kétirányú:
- a közüzemi díjhátralékok olyan mértékű fedezete, ami a szolgáltatók kiegyensúlyozott működését biztosítja, de önmagában nem vezet nyereséghez;
  - garanciaalap létrehozása az átittemeztet, illetve átvállalt hitelekhez.

Az egyszeri adósságrendeztetés megfelelő forrása az állami vagy on eladásából származó egyszeri (privatizációs) bevétel, azért is, mert a továbbiakban ilyen költségvetési bevétel nem lesz. A bankkonszolidáció kétes társadalmi visszhangja miatt ez politikai kérdés is. Vannak ellenzői a privatizációs bevétel ilyen célú felhasználásának, mondván, hogy az eladott állami vagy on árát állami adósságcsokkentésre, vagy befektetésre kell használni. Szerintem az állami vagyont azok is megteremtették, akik most nem tudják fizetni a rezsizámláikat, ez az adósságcsokkentés egyenértékű az államiéval.

Szükség van moratórium elrendelésére az *adósság- és hitel-átütemezés* technikái kidolgozásának idejére.

Elkerülhetetlennek látszik a *jelzálog* intézményének átalakítása (a jelzálog jog kiszélesítése és másodlagos piaca miatt) úgy, hogy vagy onértékű jog legyen; és szükség van a jelzáloggal terhelt ingatlanok esetén elidegenítési korlát bevezetésére, és a *végrehajtási törvény* módosítására is.

Időszertű a *szociális törvény* rendelkezéseit kiegészíteni a lakhatalási (fűtési) támogatás minimális mértékének meghatározásával. Ezt egészíthetik ki az önkormányzatok a saját elbírálásuk alapján a rendelkezésre álló saját forrásaikból. (Más szociális ellátás is működik hasonló kettős jogosultsági körrel.) A törvény módosítás milliárdos nagyságrendű költségvonattal is jár. *Előny az államnak* a nagyobb adóbevétel a befolyt szolgáltatási díjakból, ez egyúttal a lakossági kompenzáció forrása is.

Összefoglalva: a programokban kormányzati szerepvállalás a koncepcionálásban, a jogalkotásban, és bizonyos pénzügyi háttér megteremtésében van. Az alapítványi, illetve normatív szociális ellátási forrásokat a gazdasági teljesítményhez igazodva lehet bővíteni. Egyszeri, de milliárdos nagyságrendű kötelezettségvállalást jelent a lakossági adósszállomány kezeléséhez szükséges állami hozzájárulás.

1. táblázat
Adatok a lakosság jövedelmi helyzetéről, 1996

Népesség		10212 000	
60 éven feletti népesség		1985 000	
70 éven feletti népesség		945 000	
Egy főre jutó jövedelméből képzett decilisek átlaga	19 973 Ft.		
Az egy főre jutó jövedelemátlag 50 %-a alatti élők a népesség			14 %
Öregégi nyugdíjasok száma		1 646 786	
Rokkantsági nyugdíjasok száma ebből korhatár alatti		766 632	
Özvegyi nyugdíjasok száma		364 946	
Járadékosok száma		214 386	
Járadékosok száma		56 659	
Nyugdíjasok-járadékosok összesen		2 684 463	
19 999 Ft alatti nyugdíjak, járadékok, ellátások		2 239 757	75 %
Öregégi átlagnyugdíj	19 340 Ft		
Rokkantsági átlagnyugdíj	14 356 Ft		
Gyermekegondozási segély átlagösszege	9 450 Ft		
Árvellátási átlagösszeg	10 394 Ft		
Árvellátásban részesülők száma		112 232	
Gyermekegondozási díjak igénybevevők száma		124 429	
Családi pótlék kiadás és családi pótlékban részesülő gyermekek száma			
1994	102 970 mFt	2 432 400	
1995	100 188 mFt	2 354 000	
1996. I-III.	25 525 mFt	2 329 900	
1996. IV-XII.	69 506 mFt	2 138 400	
Munkanélküliek jövedelemplóttó támogatása		180 054	
Rendzseres szociális segély		20 729	
Közgyógyellátás		417 888	
Ápolási díj		22 231	
Rendzseres nevelési segély	6 000 mFt	405 642	
Lakásfenntartási támogatás (esetszám)		994 422	
Átmeneti segély (esetszám)		1873 588	
Mozgássérültek közlekedési támogatása		191 577	

Forrás:

- Magyar Házirtási Panel, Műhelytanulmányok 8. (BKE, TÁRKI 1997. szerk. Sik Endre és Tóth István György)
- Statisztikai Évkönyv, 1996 (Országos Egészségbiztosítási Pénztár, 1997. szerk. Karsai Anikó)
- Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság Statisztikai Évkönyve, 1996 (ONYF, 1997. szerk. Marosi György)
- Információs Évkönyv, 1996. I. kötet: A pénzben és természetben nyújtott támogatásokról (Szociálpolitikai Fejlesztési Központ 1997. szerk. Dallos Ödön)

Papp Zsuzsanna - Kun Zsuzsa:

JAVASLAT A HÁZTARTÁSOK LAKHATÁSSAL KAPCSOLATOS ADÓSSÁGÁNAK KEZELÉSÉRE Népjóléti Képzési Központ Salgótarján, 1997.

A koncepció célja egy olyan megoldási mód felvázolása, amelynek segítségével a háztartások lakhatással kapcsolatos fizetőképessége helyreállítható. A lakhatással kapcsolatos költségekbe egyaránt beletartoznak a lakás megszerzésével kapcsolatos költségek (hiteltörlesztés; lakbér), valamint a lakás fenntartásával kapcsolatos költségek: közüzemi díjak, és egyéb más költségek.

Amikor az NKK, holland partnere inspirációjára, elkezdett foglalkozni, még nem látszott, hogy mára milyen tömeges és nagy horderejű probléma válik belőle.

- A programmal azok, az adósságuk rendezésére motivált háztartások célozhatók meg, amelyeknek tagjai felismerték, hogy érdekükben áll adósságaik rendezése, s amelyek kellő nagyságú jövedelemmel rendelkeznek ahhoz, hogy adósságukat belátható időn belül visszafizethessék

- A programnak a teljes adósságra ki kell terjednie: a közüzemi díjak mellett a lakáshitelek törlesztésére is.

Jelenlegi helyzet

- A lakhatás megőrzését segítő erőforrások egymástól sokszor elkülönülten, nem egységes rendszerként kerülnek felhasználásra. (A lakásfenntartással kapcsolatos támogatások a következők: lakásfenntartási- és fűtési támogatás (szociális törvény alapján), átmeneti segély (szociális törvény alapján), az Energia Alapítvány díjkompenzációs támogatása), valamint néhány önkormányzat és szolgáltatók által közösen létrehozott alapok is felhasználásra kerülnek Salgótarjától Budapesten át Szombathelyig.

- A lakhatással kapcsolatos eladósodás problémájának megoldására általánosan elterjedt célzott kezelés nem alakult ki:

- A lakhatással kapcsolatos eladósodás gyors növekedése miatt az adósságkezelés szakmai hagyományával nem fejlődhetett ki.

- a mai segítségnyújtási formák esetén a háztartás aktuális helyzetének átvilágítása után születik döntés az (általában) egyszeri támogatás mértékéről és a háztartásnak gazdálkodási problémáit egyedül kell megoldania, holott ezt csak hosszabb távú segítségnyújtással lehet elérni.

- Néhány kifejezetten rossz megoldás megjelenése: pl. a behajthatatlan lakáshitelek eladása, amellyel lehetetlen, végelenséggig kiszolgáltatót helyzetbe kerülhetnek emberek

- A lakhatási költségek és a bérjövdelemek, valamint szociális juttatások közötti ollo egyre szélesebbre nyílt.

- A lakhatással kapcsolatos adósságok felhalmozódásának nagy sebessége miatt a szociális szféra ma a lakás nélkül maradt családok gyermek tagjait az állami nevelés rendszerében tudja fogadni, a felnőtteknek pedig a hajléktalan szálláson ad helyet. Egy négy-

tagú család szociális rendszerben való ellátásának normatívája ma 865 eFt-ot tesz ki, amelyet szükség szerint az önkormányzat egészít ki, így az összköltség nagy valószínűséggel meghaladja az 1 millió Ft-ot.

Érdekltség:

Hatékony megoldás kidolgozásához és megvalósításához az összes érdekelt (háztartások, szolgáltatók, önkormányzatok, kormány) részvétele és felelősségvállalása szükséges.

- A háztartások abban érdekeltek, hogy a háztartás tagjainak fedél legyen a fejük felett és a szükséges szolgáltatásokat megkapják. Ezek biztosításához megfelelő nagyságú jövedelemre van szükségük. Ha a szolgáltatások díjának fizetésében hátralekárk keletkeztek, akkor a lakhatás fenntartása érdekében ösztönöztek arra, hogy a hitelező szolgáltató felé fennálló tartozásaikat rendezzék.

- A szolgáltató (lakásfenntartó, távhő, víz-, gáz- és villanyáram-szolgáltató, csatorna-karbantartó és szemétszállító vállalat, lakáscélú hitelt nyújtó pénzüintézet) érdekelt a számára hasznosított biztosító ármegállapításban, a folyamatos díjfizetésben, a felé felhalmozott hátralekárk mielőbbi kiegyenlítésében, valamint piacának megőrzésében (növelésében), azaz az igénybevevő fizetőképességének fenntartásában.

- A települési önkormányzat érdekelt a lakosság szolgáltatási díjfizetőképességének fenntartásában, a tulajdonában lévő szolgáltató vállalatok működőképességének megőrzésében és a szociális kiadások korlátok közötti tartásában, valamint saját fizetőképességének megőrzésében.

- A kormány érdekelt és felelőssége van a lakosság lakhatásának biztosításában, fizetőképességének fenntartásában, érdekelt a szolgáltató vállalatok és az önkormányzatok működőképességében, a szociális kiadások korlátok közötti tartásában és a lakhatással kapcsolatos adósságok - lehetőségek szerinti - helyi rendezésében.

Mivel az energetikai vállalatok regionális szerveződésűek és a többi kommunális szolgáltató vállalat általában a helyi önkormányzatok tulajdonát képezi, továbbá az adósságok szerkezete helyi sajátosságokat mutat, elsősorban helyi vagy helyi önkormányzatok összefogásával, regionális adósságkezelési programok működtetése javasolt. A kormány a szükséges háttérrel biztosítaná.

1. Helyi illetve regionális szint

Program:

A helyi önkormányzat, szolgáltató vállalatával együtt - lehetőleg bevonva a regionális szolgáltatókat is - egy helyi - vagy más önkormányzatokkal együttműködve egy regionális - adósságkezelő programot dolgoz ki, amelynek kimunkálásában hasznos, ha részt vesznek a családsegítő munkatársai is, akik az adóssok jelentős részét ismerik és adósságuk kezelésében a legtöbb tapasztalattal rendelkeznek.

Kívánatos lenne, hogy a programjavaslatot adósságkezelési tanácsadói ismeretekkel rendelkezők közreműködéséve, vagy őket megbízva dolgozzák ki, akiket erre képzésük

során felkészítettek. A kezdődő, kibontakozóban lévő helyi adósságkezelési programok résztvevőinek bevonása (pl. Szombathely) gyakorlati tapasztalatokkal gazdagítaná a munkát.

Kindulás :

Fontos, hogy - ha még nem történt meg - feltérképezzék a lakhatással kapcsolatos helyi adósságállomány nagyságát, szerkezetét.

A helyi és más adósságkezelési kísérletek tapasztalatai és eredményeinek értékelése, valamint a háztartások eladósodásával foglalkozó vizsgálatok eredményeinek másod-elvezése segítheti a program kidolgozását.

A program kidolgozása:

Javasolható, hogy a motivált és fizetőképessé háztartásoknál kezdjék a programot és a motivált, de nem kellő fizetőképességűek esetében pedig a helyzettől függő döntés szülessen.

Az adósságok visszafizetése elvileg kétféle módon valósulhat meg:

- közvetlenül a hitelezők felé, vagy
- szanáló hitel útján, amikor egy bank hitelt ad az adósnak, amelyből az egy összegben visszafizeti tartozásait a hitelezőknek és a banknak törleszti.

Az utóbbi megoldásnak az az előnye, hogy a hitelező azonnal követeléséhez jut, viszont ebben az esetben az adós törlesztő képességének egy részét a banki szolgáltatás finanszírozására fordítja.

Az adós korábbi magatartása miatt fizetőképessége nem nyújt elegendő garanciát a hitelnyújtáshoz, ezért a banki kockázat garanciaalap létrehozásával csökkenthető. A garanciaalap várhatóan egyszeri befektetés az önkormányzat és a hitelezők számára, mivel működését úgy szabályozza, hogy kamataiból önfenntartó legyen. A mai inflációt és a hitelezési gyakorlatot figyelembe véve azonban szükségesnek látszik egy a kormány, valamint esetleg más erők által létrehozott országos garanciaalap működtetése is, amely a helyi alapok alakítását ösztönözné és a fennálló számokra biztosítékot jelentene.

Célszerű, ha az önkéntes alapon jelentkező adóssokkal egy tanácsadó foglalkozik, mert az egyedül hatékony esetkezelés csak ilyen módon valósítható meg. A tanácsadó a megfelelő motiváltságú, anyagi és szociális helyzetű jelentkezők érdekében semleges pozícióból közvetíti a hitelezők felé. Kiszámítja hogy az adós havonta mekkora összeget képes törleszteni. A cél az, hogy az adósságrendezés ideje lehetőleg ne legyen hosszabb 3 év-nél, hogy az adós a létminimumon töltött viszonylag hosszú, de mégis belátható időn belül újra tiszta lappal indulhasson.

A törlesztési kapacitás birtokában a tanácsadó a hitelek szerkezetét és a vonatkozó jogszabályok alapján javaslatot tesz a hitelezőknek az adósság rendezésére. Ha létrejön a megegyezés, akkor azt megállapodásba foglalják.

Ez alapján valósul meg az adósságok rendezése, amely a fent leírt módokon történhet.

A tanácsadó a rendezés folyamán segítő irányításával, majd a befejezés után utógondozással támogatja a klienst.

A tanácsadó a megfelelő motiváltságú, de kellő törlesztési kapacitással nem rendelkező klienst jogi úton, pl. ügyvéd bekapcsolásával, vagy végső esetben a háztartás továbbiét célzó rendezéssel, pl. a költségvetés támogató irányításával segítheti.

Az önkormányzat az adósságkezelési programban résztvevő szolgáltatókkal együttműködési megállapodást köt, amelyben meghatározzák, hogy:

- a résztvevők milyen arányban járulnak hozzá a program finanszírozásához (Kintlevőségeik, az önkormányzathoz való kapcsolódásuk alapján),
  - az adósságkezelési tanácsadást milyen szervezettel, milyen technikai felszereltséggel és mekkora összegért működtetik;
  - a program milyen időtávú lesz;
  - az adósságkezelés eredményét milyen rendszerességgel, milyen módon és kik vizsgálják.
- Javasolható, hogy a program megvalósításával egy adósságkezeléssel foglalkozó irodát vagy a pl. családsegítő központ speciálisan képzett, csakis adósságkezelési tanácsadásra szakosodott munkatársait bízva meg.

"A" váhozati

Holland tapasztalatok alapján felmerült, hogy egy adósságkezelési tanácsadókat foglalkoztató nonprofit szervezet jobban garantálhatná a hatékony működést azáltal, hogy a központi menedzsment egyéges módszereket, gyors információáramlást és tapasztalatcsere-t, valamint rendszeres belső továbbképzést biztosítana. Az önálló szervezet erősítené a tanácsadó tárgyalási pozíciójának semlegességét. Ez a szerveződés segítené az adósságkezelés szakmaiságának és érdekérvényesítésének fejlődését. A szervezet létrehozása kormányzati hozzájárulást igényelne, amely kiegészítő forrást biztosítana az önkormányzat számára ahhoz, hogy a programot elkezdhesse.

"B" váhozati

A szervezet kiépítésének az önkormányzathoz, vagy azon belül a családsegítőhöz történő kapcsolása helyi szinten könnyebben megvalósítható, viszont a központi szervezet előnyei nehezebben biztosíthatók. Ebben az esetben a tanácsadó semlegessége gyengülne.

Időtartam:

Az első kísérleti program javasolt időtartama 3 év. Ez az idő kellő hosszúságú ahhoz, hogy az eredmények láthatóak és értékelhetőek legyenek. Egy tanácsadó várhatóan 60-80 háztartás adósságát tudja majd évente kezelni (ez a becslés a holland, átlagos évi 100 esetkezelésből történt kalkuláció alapján készült), így pl. egy 60000 lakosú városban két tanácsadó 3 éves működéséből már következtetések vonhatók le a tanácsadás hatékonyságáról. Az adósságtömegre gyakorolt hatás csak szélesebb körű elterjedés útján és hosszabb távon válna láthatóvá. A morális hatás kifejlődéséhez, azaz a fizetési hajlandóság és feyelem helyi elterjedéséhez is nagyobb időtáv szükséges.

2. Kormányzati szint

Farkas Attila:

Politikai háttér

A kormányzat befolyásával komoly hatást tud gyakorolni a közvéleményre abban az irányban, hogy elismerést kápon az eladósodott emberek joga az újrakezdéshez, ezért nagyon fontos, hogy a háztartások eladósodásával való foglalkozás kormányzati szinten politikai szándékká váljon.

A kormány koordinációjával segítheti országos egyeztető tárgyalások létrejöttét a szolgáltatók és az önkormányzatok képviselőivel, hogy az adósságkezelés elveiről és rendjéről minél magasabb szintű és egységesebb megegyezés jöjjön létre.

- A szakmai és érdeképviseleti szervek, önkormányzatok bevonásával általános elveket és normákat kell kialakítani az eladósodott háztartások segélyezésének módjára, meg kell határozni az adósságkezelés kinduló alapját jelentő méltányos társadalmi minimumot.

A háztartási adósságkezelés országos elterjedéséhez szükséges a jogi háttér biztosítása, amely az érdekeltek egyeztetését és kormányzati támogatást igényel:

- a háztartás csődjének szabályozása;
- a hitelezők kielégítése sorrendjének megállapítása;
- az adósok jogainak beiktatása (elsősorba, a motivált, de nem fizetőképes rétegnek az adósságrendezésbe való bekapcsolása érdekében);
- a felhalmozott adóssággal rendelkezők számára nyújtható szociális juttatások bevezetése és rendszerbe foglalása;
- az adósságkezelési képzésnek az országos képzési rendszerbe történő beépítése.

Amennyiben a kormánykonceptió megszületik, szükségessé válik az adósságkezelés szakmai fejlődésének segítése az adósságkezelési képzésnek az országos képzési rendszerbe történő integrálásával.

Szükséges, hogy a kormányzat pénzügyi eszközökkel támogassa az adósságkezelés intézményesülését:

- országos garanciaalap létrehozásával, amely a helyi garanciaalapok megalósítását ösztönözné azzal, hogy kockázatukat csökkentené és szociális, a reménytelenné vált adósságokat szanálná
- külön is segíteni kell a felhalmozódott háztartási adósságtömeg szerint (is) hátrányos helyzetű térségeket
- amennyiben döntés születik egységes adósságkezelési tanácsadó szervezet kiépítéséhez való hozzájárulással,
- az adósságkezelésben járatos szakemberek képzésének támogatásával, jelenleg kidolgozás alatt áll egy háztartási adósságkezelési speciálkollégium, amely a nyíregyházi szociális munkás képzésbe épülne be.

Kísérlet a lakossági adósságállomány konszolidálására Debrecenben

A '80-as -'90-es évek fordulóján a magyar nagy elosztórendszerek átalakítása következtében jelentősen átalakult a háztartások kiadási struktúrája. Domináns volt ezen belül a lakásfenntartással kapcsolatos költségek növekedése, ezek közül is kiemelkedik az energiatartalmú szolgáltatások költségeinek növekedése, hiszen jelentősen átalakult ez az ártámogatási rendszer, a költségek fogyasztókra való áthárítása jelentős növekedéssel és kedvezőtlen hatással járt.

Az 1993. évi III. törvény a költségek kezelése érdekében bevezeti a lakásfenntartási támogatást. Ez új helyzetet teremt. A folyó kiadások biztosításához támogatás nyújtása vált lehetővé, azonban az addig felhalmozódott hátralékok felszámolása érdekében szükséges lépéseket kellett tenni, melynek kapcsán egy hátralékkezelési rendszer lett kialakítva.

A hátralékkezelési program leírása

A program az 1993. április 1-ig felhalmozódott közzizemi tartozások szanálását célozza meg. Három szereplő, a közszolgáltató, az önkormányzat, és a fogyasztó, a felhalmozódott hátralékokat egyharmad-egyharmad-egyharmad arányban vállalta magára.

A hátraléknak elismert első harmadát a fogyasztónak kellett magára vállalni azzal, hogy az összeget befizette az önkormányzatnak. Az önkormányzat a második harmadot hozzá-téve továbbította a közszolgáltatóhoz. A közszolgáltató vállalat az átutalás beérkezése után a számviteli előírások szerint leírta az adósságot.

A program előkészítése során a közművállalatok által rendelkezésre bocsátott hátralék adatok alapján egy adatbázis jött létre (áramdíj, vezetékes gáz, távfűtés, víz- és csatornadíj, lakbér), erre azért volt szükség, hogy a háztartások valamennyi hátraléka együtt legyen látható.

Az önkormányzat Szociális Bizottsága pályázatot hirdetett a hátralékosoknak. A program az 1993. április 1-ig keletkezett hátralékokra terjed ki, azon hátralékosok részére, akik szociális problémáik miatt nem fizették meg a díjakat. A pályázati kiírás tartalmazta, hogy minden esetben környezettanulmány készüljön. A program csak olyan hátralékok kezelését vállalta fel, amelyek rászorultsági háttérrel bír. A közműszolgáltatók tapasztalatai alapján a hátralékok olyan háztartásokban is felhalmozódnak, amelyeknek megvan a fizetőképességük, de valamilyen ok miatt mégsem fizetnek. Ezek a háztartások részben saját életvitelük, vagy vállalkozásuk megfinanszírozására használják fel ezeket az összegeket, kvázi hitelként tekintve a közművállalatot. Egyes esetekben más fizetési megfontolásra is lehetett következtetni a hátralék felhalmozódás mögött. A nem szociális indikációval rendelkező hátralékosokat a helyszíni vizsgálat visszatartotta, így nem is adtak be pályázatot.

Erre a célra eredetileg egy alapítványt kívántunk volna létrehozni, azonban a közműszolgáltató cégek ettől elzárkóztak. Az igazgatási és eljárási költségek fedezése érdekében a cégek bizonyos költségeket átvállaltak. Az áramszolgáltató és a vízmű a felmerülő

költségek 2-2%-át, az ingatlankezelő 20%-át, a gázszolgáltató 14%-át, a hőszolgáltató 61%-át vállalta magára. Ez nagyjából az ismert hátralékok megosszolásának megfelelő tehervállalás volt. A Szociális Bizottság és a szociális igazgatási feladatokat ellátó iroda vállalta magára a pályázat kirását, közzétételét, a pályázati úrlapok előállítását és a kitöltés segítését, illetve összegyűjtését, a közműhátralékokról szóló adatok összegzését, a rászorultsági vizsgálatot.

A szolgáltatók beszámoltak arról, hogy a programban való részvétel kedvező számukra, hiszen a behajtással, végrehajtással járó költségek arányosak a hátralékekezelési programban magukra vállalt költségekkel, és az adósságok részbeni megtérülése mindenképpen javítja helyzetüket.

A program első pillanatától kezdve alapkitöltés volt, és a meghirdetés során is felhívtuk a fogyasztók figyelmét, hogy egyszeri hátralékekezelési programról van szó, tehát nem kívánjuk ezt rendszeressé tenni, hanem egy egyszeri szanálásról van szó, és nem vissza-visszatérő megoldásról. Továbbá a felhívás tartalmazta azt is, hogy a folyó kiadásokra ez a támogatás nem igényelhető. A program célja egyrészt az volt, hogy szanálva legyenek az addigi tartozások, tehát egy olyan helyzet alakuljon ki, amelyre már rá lehet építeni a folyó kiadások finanszírozását, de ugyanakkor a program figyelembe kívánta venni a fizetőképesség fenntartását és meg kívánta erősíteni a fizetési fegyelmet.

A pozitívan elbírált pályázat esetében az ügyfél értesítésre került, amely egy csekk kiküldését is jelentette, melyen az ügyfél befizette a megjelölt tartozásának egy harmadát, és ezután az iroda bontotta szét a befizetett összeget a különböző közműszolgáltatókra, hozzátette a cégenkénti második harmadot és elutalta a közművállalatokhoz. Ezután a szolgáltató a fennmaradó hátralékokot leírta.

Nem adtak be pályázatot a jelentős, 100.000.-Ft-nál nagyobb hátralékkal bírók. Számukra az egyharmad önrész vállalása nem volt lehetséges, nem voltak meg hozzá a forrásaik. Nem jelentkeztek a pályázatra a magas jövedelemmel rendelkező csoportok, illetve a vállalkozók.

A program tapasztalatai

A közel 6000 hátralékosból 1400 hátralékos adott be pályázatot. A tapasztalatok alapján technikai okok miatt nem adtak be bizonyos csoportok pályázatát, azaz gondot jelentett számukra az egész pályázati rendszer, tartottak tőle, nem kívánták adatot szolgáltatni. Adatbázisok összevetése során kiderült, hogy a hátralékosok zöme már segélyezett volt. A hátralékok oka alapvetően jövedelemhiány, amely alacsony bérré, nyugdíjra, szociális támogatásra, tartósabb jövedelemkiesésre, munkanélküliségre, hosszabb betegségre volt visszavezethető. Az is megállapításra került, hogy a pályázóknak mintegy 70%-a *tartós gondokkal küzd*, tehát az egyszeri szanálás után mindenképpen a folyó kiadásokhoz való hozzájárulás feltétlenül fontos feladat, hogy a költségeiket tudják fizetni, illetve ne halmozódjának fel újabb jelentős hátralékok.

Egy másik csoportként jelentek meg azok, akik valamilyen *egyszeri jövedelemkiesési* gondokkal küzdöttek, akik a későbbiekben tudták fizetni tartozásaikat, azonban ekkor már maguk előtt görgettek némi hátralékokat, amelyet nem tudtak rendezni, mivel a jövede-

lemkiesés után nem voltak olyan plusz jövedelmek, melyek a folyó kiadások mellett a tartozás felszámolását is lehetővé tették volna (ilyen példa a hosszabb táppénz). A támogatottak mintegy 30%-a vélekedett úgy, hogy a konszolidáció után egyenesbe jön és a későbbiekben a folyó kiadásukat tudják úgy fizetni, hogy ne maradjon hátralékok.

A program nem tudta kezelni a magántulajdonhoz kapcsolódó (szövetkezeti, társasházi közsköltség) tartozásokat, hiszen esetenként bizonyos fajta technikák, fűtési megoldások, pl. a közös költségben való megfizetéssel jelentek meg, itt a közszolgáltatók felé való tartozás leírása nem volt lehetséges, ezért a programban ők nem tudtak résztvenni. Nem kerültek bevonásra a programba a lakáskölcsönök sem.

Az 1400 beérkezett pályázatból 1200 pályázónak került megfizetésre a támogatás.

A fennmaradó 200 pályázó esetében valamilyen adathiany, vagy egyeztetés elmulasztása miatt nem került megfizetésre a támogatás.

A programot nem kísérte családsegítés, ami talán növelte volna az elérhető ügyfelek körét, illetve biztosította volna a sikeres pályázatot. Mintegy 1000 fő fizette be a hátralék egyharmadát, azaz 24 millió forint hátralék rendeződött.

Korlátozott eredmények a folyó kiadások támogatásában

Az 1993. évi III. tv. előírásainak megfelelően Debrecen Város Önkormányzatának Közgyűlése megalkotta a 9/1993. (IV.05.) Kr. sz. rendeletet, amely a lakásfenntartási támogatást, illetve rezsi-támogatást tartalmaz. Utóbbi a merevebb lakásfenntartási támogatási szabályok mellett egy rugalmasabb, az átmeneti segély speciális szabályait tartalmazó technikát épített ki, a lakásköltségekhez történő hozzájárulásra. A két támogatási formának a célja, a folyó kiadások finanszírozása úgynevezett természetbeni ellátás formájában, azaz a kiadások a cégeknek kerülnek átutalásra. Az elmúlt évek tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy nem sikerült a hátralékok növekedését megakadályozni, a rendelkezésre álló források és technikák nem elegendőek ahhoz, hogy csökkenjenek a problémák, ezért újra jelentős hátralékok halmozódtak fel.

A program lebonyolítása után jelentős áremelések voltak, különösen 1995-ben és 1996-ban a gázenergia tekintetében és ehhez kapcsolódóan a távhőszolgáltatásban 37%-os, illetve 29%-os áremelkedés volt, ami összességében majdnem elérte a 100%-os áremelkedést. Debrecenben a hátralékokról az állapítható meg, hogy összegük jelentősen nőtt, különösen a távhőszolgáltatás, illetve a víz és csatornadíj hátralékok. 1995-1997. év időszakában megduplázódott a hátralékok összege. A hátralékos háztartások száma nem nőtt. Tehát az áremelkedések hatására a hátralék mértéke nőtt, de az adósságot felhalmozó fogyasztók száma nem. Az adatok alapján első látásra az mondható el, hogy a tartozások az áremelkedés hatására nőttek, nem változott a fizetési magatartás negatív irányban. Többé-kevésbé azonos maradt a nem fizetők köre. Az egy hátralékos fogyasztók tartozásai nőttek nominál értékben az áremelkedés hatására. Az önkormányzati támogatás ha nem is tudta a hátralék összegét visszaszorítani, de szerepet játszott abban, hogy a tartozást felhalmozó fogyasztók száma ne nőjön.

A nem fizetők körében ugyanazokat a magyarázatokat feltételezhetjük, mint korábban a hátralékezelési program során találtunk. Egy-egy háztartás két-három közműszolgáltatás felé is tartozik egyazon időben, ezért a korábbi tapasztalatok alapján azt lehet mondani, hogy Debrecenben 8000 körül van a hátralékos háztartások száma.

Ezekben az időszakokban Debrecen város önkormányzata növekvő csoportnak biztosított támogatást. Míg 1995-ben mintegy 4700 háztartás részesült ilyen típusú támogatásokban, 1996-ban 6400, 1997-ben pedig a támogatás típusa is nőtt, hiszen a szociális törvény alapján bevezetésre került a fűtési támogatás, és ennek figyelembevételével 8200 fogyasztó kapott támogatást.

Lakásfenntartási támogatásként kifizetett összegek:

- 1995-ben 39 millió Ft.
- 1996-ban 63 millió Ft.
- 1997-ben 75 millió Ft.

Hátralék alakulása

1995. december 31-én 260 millió Ft., 17.000 háztartás,
1997. december 31-én 520 millió Ft., 18.200 háztartás tartozott.

A lakásfenntartási támogatásokon túl más típusú segélyek is kisebb-nagyobb szerepet játszanak a finanszírozásban (pl. egyszeri segély, rendszeres nevelési segély) és a segítő szolgálatok is nyújtanak segítséget - pénzbeli támogatással - ilyen célra.

Háztartások fizetéseképtelenségeinek alapvető okai:

- munkanélküliség
- jövedelmek növekedése elmarad az inflációtól
- alacsony nyugdíjak
- a jövedelmet meghaladó rezsielőtérítési lakások
- nincs már mobilizálható vagyon, aminek eladásából fedezhetőek a kiadások
- nincs a családnak olyan tartaléka, amire átmeneti jövedelemkiadás esetén nyúlhat.

A hátralékok hatással vannak a család mentális helyzetére is, aminek következtében az önfenntartó képesség is romlik, így spirálisan nőnek a problémák. Összességében azonban elmondható, hogy a háztartások kiadásainak növelésével nem tartott lépést az önkormányzat erre a célra fordítható kerete.

A problémával küzdő családok támogatására - mind anyagi, mind szociális személyes szolgáltatások tekintetében - új formákat kell keresni, amikhez központi állami források is szükségesek.

Néhány általános megfontolás a közműhátralékokról:

Szereplők és szerepek

Érdemes áttekinteni a közműszolgáltatás szereplőit és szerepeit, így közelebb kerülhetünk az érdekviszonyok megértéséhez. A különböző szereplők a lakásfenntartással kapcsolatosan más-más szerepeket töltenek be.

A szolgáltató vállalat közműszolgáltatást nyújt.

Ezért ellenértéket kíván beszélni.

Amennyiben nem tudja ezeket beszélni, abban az esetben behajlóként jelenik meg.

A másik szereplő, a fogyasztó igénybe veszi a szolgáltatást.

Ezért ellenértéket kellene fizetnie.

Bizonyos esetekben halasztja a fizetést ezen esetekben rajtaveszt, ha követelésbe mennek át vele szemben.

Különböző fogyasztói, illetve fizetési magatartások figyelhetők meg. Mindenképpen megjelenik a fogyasztás korlátozása és ezáltal a költségek csökkentése, de bizonyos helyzetekben nincs lehetőség erre a fogyasztói magatartásra, nem tudja korlátozni a fogyasztást, ilyenkor csökkennek a lehetőségei, esetleg a fizetési magatartását tudja szabályozni.

Természetesen tekinthető az, hogy az ingatlanpiacon a legkedvezőtlenebb fogyasztói magatartást biztosító ingatlanok, tehát a távfűtéses panellakások relatíve legolcsóbbak, ezzel szemben az egyedileg szabályozható fűtésű lakások magasabb értékűek, így a szegényebb csoportok kerülnek a relatíve legdrágább üzemeltetésű otthonokba.

A harmadik szereplő, az önkormányzat több szerepet is játszik.

Bizonyos cégeknél tulajdonosként jelenik meg, ármegállapító hatóság. A helyi társadalmi feszültségek megoldása érdekében támogatásokat állapít meg a rászorultak részére, illetve személyes szociális szolgáltatásokat látta el, annak érdekében, hogy elérjék a családok ezeket a szolgáltatásokat.

A negyedik szereplő a központi kormányzat (állam) az alábbi szerepeket tölti be:

- *Tulajdonosi szerep*, (egyre inkább rész tulajdonos)

- *Szabályzó szerep*, ez részben a gazdasági rendszeren keresztül, részben a társadalmi folyamatra gyakorolt szabályozó szerepe. A gazdasági oldalról részben a cégek működőképességéért való felelőssége, másik oldalról pedig az államkassza bevételeinek érdekében való szabályozás.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy társadalmi szabályozás tekintetében a garantált minimál jövedelem szabályozása is fontos kérdés, hogy abból az egyén, család finanszírozhatja-e a létminimumát, vagy pedig a garantált minimális jövedelem önmagában nem elegendő a létminimum finanszírozásához, hanem ehhez speciális kiegészítésekre, segélyezésre van szüksége. Természetes állapot a közművek sajátos szolgáltatásai, amelyek monopolizáltak, monopól helyzetben van, így az államnak sajátos szabályozási szerepet kell betölte-

nie annak érdekében, hogy csökkentse a fogyasztók kiszolgáltatottságát, jogszabályokkal korlátoznia kell az un. természetes monopóliumok túlhatalmát a fogyasztókkal szemben.

- *Ármeállapító szerep, ártartás.*

- *Kompenzáció szerep, támogatást biztosító feladat.*

Ha az adósságok felhalmozódását kívánjuk csökkenteni, illetve a hátralékok felszámolását célozzuk meg, annál nagyobb lehet a hatékonysága és az eredménye a programnak, minél több szereplő, minél több szerepére vagyunk tekintettel, de ez egyben meg is nehezíti a megoldás megtalálását. Nem lehetséges egy generális módszer az adósságok kezelésére, azonban szükséges lenne az eddigi tapasztalatok alapján állami programot kezdeményezni, amely elmozdulást jelent az eddigi korlátozott önkormányzati próbálkozásokhoz képest.

Háztartásgazdasági megközelítés

A családok gazdálkodásának szempontjából is érdemes végiggondolni a hátralékkérdést.

A háztartások gyakori magatartása a kifizetés tologatása. Ennek következtében hátralékok gyűlhetnek fel, azt nagyon nehéz meghatározni, hogy mikor válik ez a magatartás veszélyessé, hiszen háztartásonként változik az, hogy hol az a határ ahol a felgyült hátralék olyanná válik amelyik nehezen kezelhető, nehezen továbbvihetőként jelenik meg. Taktikázni kell a fogyasztónak, hogy hogyan kívül szemben vállal fel hátralékokat és ki az akivel szemben nem lehet felvállalni hátralékokot. Azok a közszolgáltatók akik jobban tudják a szolgáltatás kizárását biztosítani, lásd: áramszolgáltató, gázoszolgáltató, kevésbé vállal fel tartozásokat, míg ezt kevésbé képes szolgáltatókkal szemben pl. távhő, bérbeadás, jobban felvállalja.

A fizetési magatartást befolyásoló tömeglélektani hatások

A fizetés-halogatás bizonyos időszakban lehetséges megoldás, de egy felszólítás, személyes megkeresés, behajtásról szóló hír kapcsán mérlegelni kell a kockázatokat, lehetőségeket. A háztartás számára egy-egy közmiadósság kifizetése nem jelenti feltétlenül az adósság állomány csökkenését, hiszen lehetséges, hogy más közmű, vagy magán adósság jelenik meg.

Fogyasztás korlátozása

A fogyasztás korlátozásánál több probléma is felmerül.

Nagy kérdés az, hogy hol van a határa a fogyasztás korlátozásának, hiszen bizonyos életminőség, életszínvonal, életnívó szükséges, és ezekbe mindenképpen beletartozik a lakás megőrzése, a lakás fűtése, szilkség szerinti világítása és mindenképpen a vezetékes ivóvíz ellátás. Melyiket, hogyan lehet korlátozni külső szabályozási technikákkal.

Kinek a kárára történik a fogyasztás korlátozása, hiszen a komfortérzet csökkentése, pl. a lakás hőfokának a megállapításakor, vagy fogyasztás korlátozása az is, hogy bizonyos háztartási eszközöket milyen módon, hogyan használ. Sajátos helyzet az, hogy a szegénység relatíve a legnagyobb drágaság, hiszen a korábbi keleti piacokon gyártott, ma részben az un. KGST piacokon beszerezhető eszközök relatíve nagy fogyasztásúak.

Tehát a legolcsóbb eszközök gyakran a legdrágább üzemeltetésűek is. Ez akár a mindennapi szórakoztatásban, a mindennapi háztartásban megfigyelhető. Orosz színes TV, vagy Szarator típusú hűtőszekrényeknél megjelenik.

A fogyasztás korlátozásából eredhetnek hátrányok, aminek következtében máshol mérülnek fel költségek.

Hol a határa a fogyasztás korlátozásának akkor amikor a kikapcsolódás, a szabadidő eltöltése kapcsán jelenik meg ez a kérdés, hiszen az otthon biztosítható szabadidő eltöltésnek is rendkívül komoly technikai hátterei lehetségesek és ez is költségként jelenik meg, főleg az áramszolgáltatás tekintetében, de nagy kérdés az, hogy ez meddig korlátozható, hogyan korlátozható, és a mai magyar életminőséghez mennyire tartozik hozzá ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevétele.

Hol a határa, kinek a kárára és milyen módon lehetséges a fogyasztás korlátozása. Jól szabályozott rendszerekben lehetséges a fogyasztás korlátozása saját belátás alapján, illetve bizonyos esetekben külső kontrollrendszerrel, speciális mérőórákkal, pl. amikor előre kell fizetni a szolgáltatásért.

Milyen módon történik a fogyasztás korlátozása, lehetséges-e a fogyasztás korlátozása olyan technikákkal, amelyek relatíve korszerűek, tehát alacsony a fogyasztásuk, nagyobb hatékonyságú felhasználók, lásd: energiatakarékos izzók, jobb hatásfokú fűtőeszközök alkalmazása, a lakóépületek hőszigetelése, vagy pedig a fogyasztás korlátozás a szolgáltatás megvonásával jár együtt, korlátozzák az égők számát, az égők teljesítményét, a lakás hőmérsékletét, az elfogyasztott vezetékes vizet is korlátozzák kiegészítő vízforrások alkalmazásával, stb. Az emberi leleményesség legkülönbözőbb módszerei lehetségesek, melyek részben túl is lépnek a jogszertőség határain, hiszen együttjárhatnak szabálytalan vételezéssel.

A háztartásnak meghatározó szerepe van a társadalmi újratermelésben, ehhez mindenképpen biztosítani kell a fizikális teret, azaz a lakhatást. Tehát a családok/háztartás nemcsak fogyasztási egység, hanem más gazdasági, társadalmi funkciókat is betölt, így a ráirányuló politikai, gazdasági, társadalmi döntéseknél erre is tekintettel kell lenni.

Első hallásra távoli következtetésnek tűnhet, de szükséges ezekre az összefüggésekre is figyelni ahhoz, hogy komplex, rendszerezőlvű és hatékony lehessen a hátralékkezelés megoldása.

Horváth Izidorné:
(POTE Egységügyi Főiskolai Kar Szombathelyi Tagozat
Általános Szociális Munkás Szak)

"Lakni pedig kell..."

*"Nincs egyetlen jó válasz, de bizonyos,
hogy létezik rossz válasz - amikor teljesen
a szolgáltatáson múlik, milyen ellátást
nyújtanak és azért milyen árat kérnek"*
(Abel - Smith, 1990)

Hölgyeim és Uraim!

Mondandóm fókuszába a szociális munkát helyezem azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a hátralek kezelésben szerepet vállalhassa. Saját tapasztalatom is van e téren, kb. másfél, két évvel ezelőtt jelzés értékű tapasztalatokat szerezhettem, mint főiskolai oktató aki családsegítőben dolgozva jutottam hozzá ezen értékes tapasztalatokhoz.

Előadásomnak "Lakni pedig kell..." címet választottam.
A címadó mondat alapvető jogról szól, alapvető szükségletet jelent ez a világon mindenütt. A lakhatást az egyén, család, háztartás önmaga, a mai viszonyok között bírhol a világon, számos okból kifolyólag megoldani képtelen. Ettől az ügy többszereplőssé válik és felelős együttműködés kialakítását teszi szükségessé. Nap mint nap tapasztalom, hogy a lakhatással kapcsolatos költségek és a jövedelem között erőteljes feszültség mutatkozik. (2.sz. fólia) Az a meglátásom, hogy elsősorban ebből kifolyólag képződtek jelentős hátralek.

2. sz. fólia Átlagosnak tekinthető, két keresős háztartásnál

Bevétel	Kiadás
Nettó jövedelem	Lakáshitel
	Önkormányzat
	Pénzintézet
	Munkáltató
Családi pótlék	TÁVHÖ átl.
	Közös költség
	Áramdíj
	Gáz
	TV
	Gyermekek étk. díja
	Lakásbiztosítás

Összesen:	55.400	32.980
Lakásfenntartási támogatás:	3.000	
Mindösszesen:	58.400	

Étkezésre és más kiadásra felhasználható összeg: 58.400
- 32.980
25.420 / 4 fő

A szükségletek típusai közül lakni személyes szükségletet jelent, az egyén létének fenntartásáról szól, így szoros kapcsolatban van az egyén életesélyeivel. A szükségletek kielégítése alapvetően magánügy, azonban ha a társadalom ezek kielégítését valamilyen oknál fogva fontosnak tartja, abban a pillanatban közügyvé válhat.

Az alapvetőnek tekintett szükségletek összefoglaló neve nagyon leegyszerűsítve: enni, lakni, ruházkodni.
Amikor piaci viszonyok között nem megfelelően elégíthetők ki ezen szükségletek, akkor megrendülhet a szociális biztonság. Ez a megrendülés olyan jelentős is lehet, hogy veszélyeztetheti a lét fenntartását.
Úgy tűnik egyre többben kevésbé képesek fizetni a lakhatás költségeit. Hová vezethet ez? Az bizonyos, ha a tendencia tovább erősödik nem kívánatos következményekkel járhat az ország egészére nézve.

Az egyik ilyen veszély lehet például, ha a nem fizetést kialakítással szankcionálják, melynek következménye a hajléktalanok számának emelkedése. Azonban azt is kezelni kell, szolidaritásból, az ország megítélése szempontjából, és ez bizony nem olcsó megoldás, ráadásul antihumánus is.

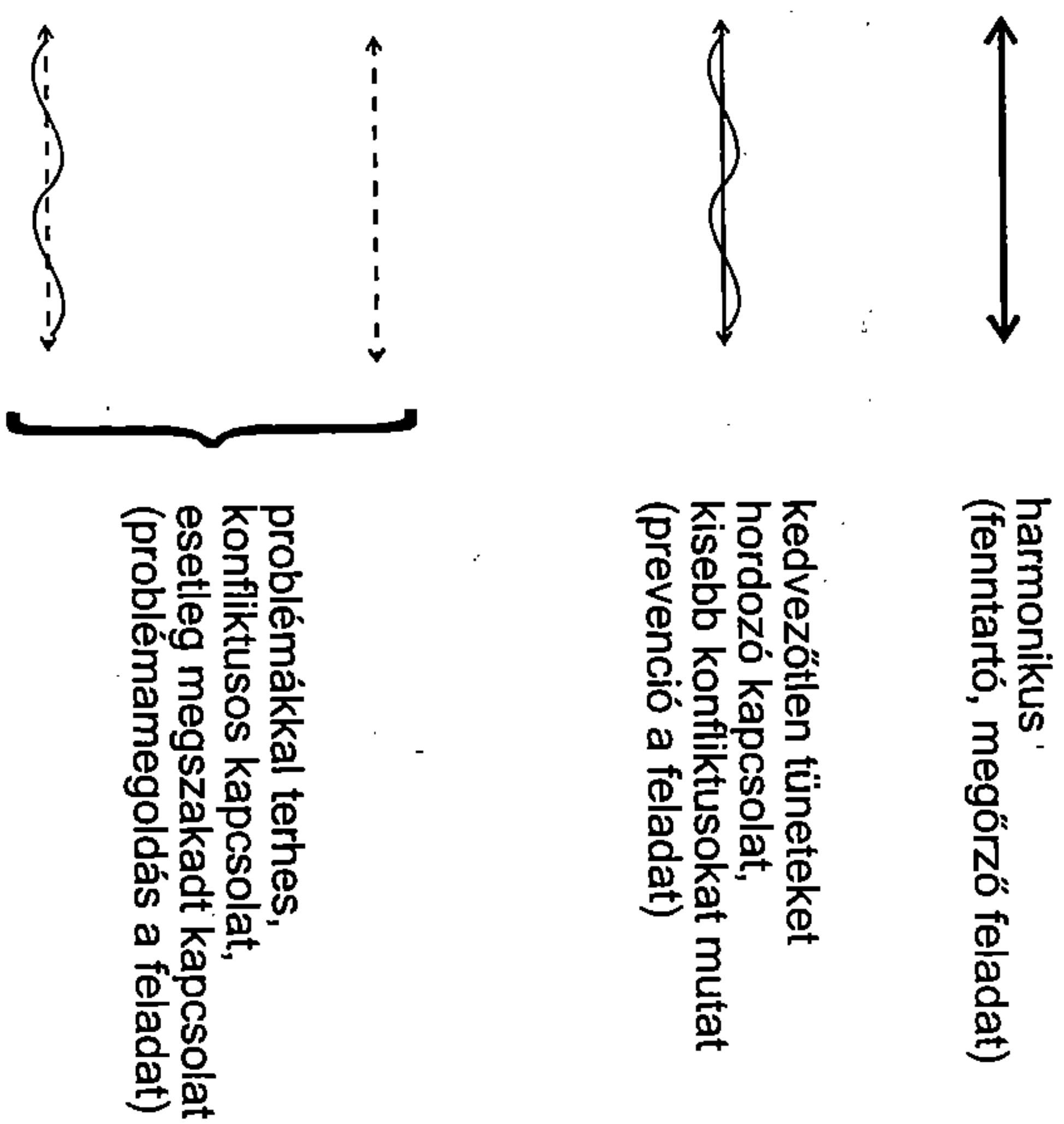
Tehát kérdés az, mi mit ér meg, és kinek mi mit ér meg?
Az biztos, hogy jelenleg időzített bomba ketyeg díjhátralék kapcsán az országban, az ország szociális diagnózisa ez. Márpedig ez nem kívánatos senki számára. Mit lehet tenni ez ügyben és ki tegye azt, hogyan tegyünk, és milyen módszerrel, milyen erőforrás birtokában. És lehetne tovább sorolni a megoldásra váró kérdéseket.

Említenem, hogy mondanám fókuszába a szociális munkát helyezem.

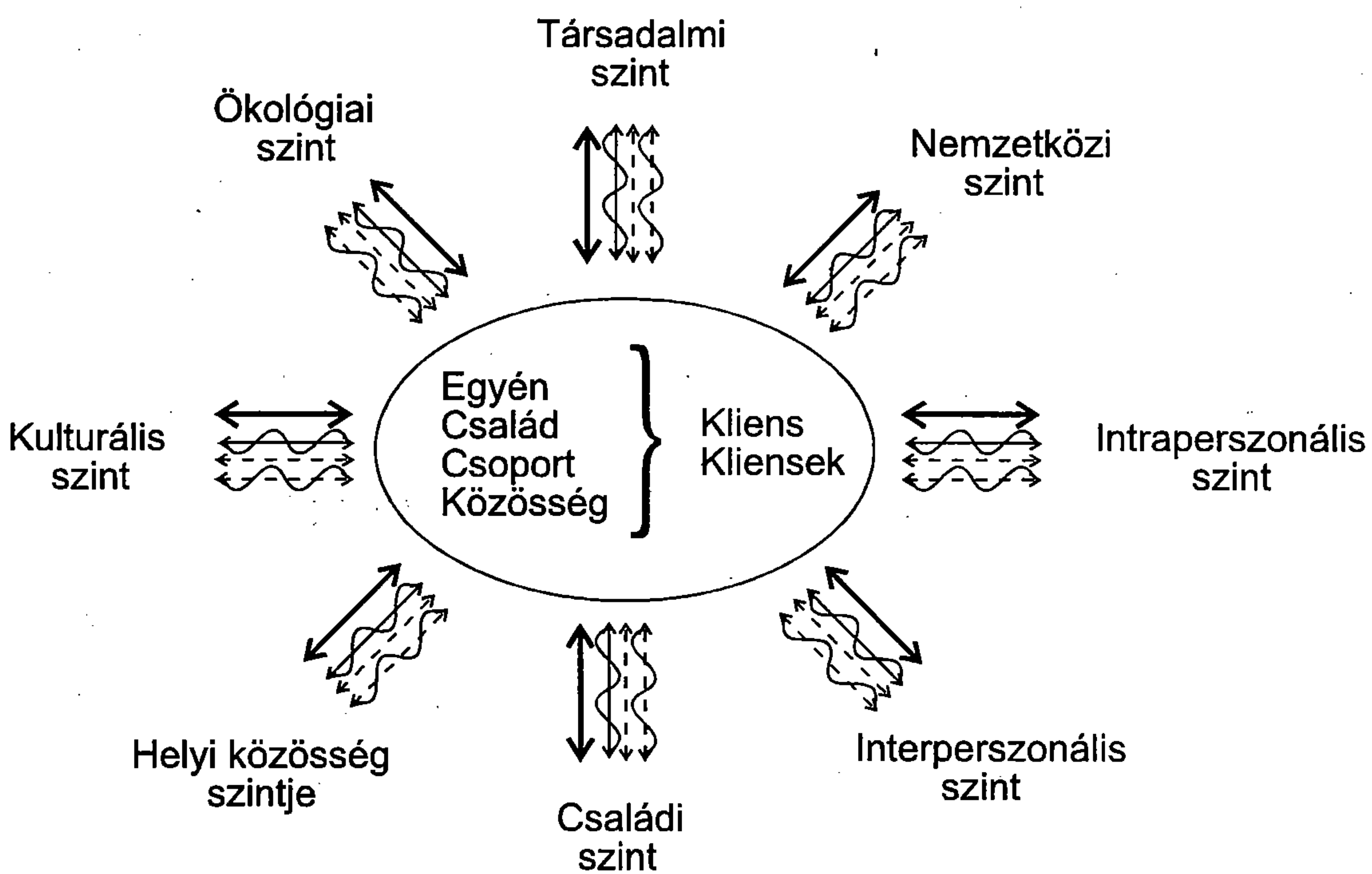
A szociális munka a komplex szemléletével magában foglalja a szociális tervezést, szociális fejlesztést, szociális szervezést, szociális akciót, csoportokkal végzett szociális munkát, egyéni és családsegítést. Ily módon az mondható, hogy szociális munkával is csökkenthető a díjhátralék következtében kialakult feszültség.

De, mi is a szociális munka?

Szociális munkában a lehetséges kapcsolatok formái adják a feladatot

Szociális munka meghatározása

Szociális munka kiinduló pontja - mielőtt megoldási alternatívát kínál - mindig, minden esetben, hogy **mi a probléma?**

Mi a probléma gyökere? A körültekintő helyzetfelmérést, elemzést követően lehet megoldási alternatívákat felállítani, számitani azok esetleges előnyeivel, hátrányaival. Vajon mi okozza a lakhatás körüli problémákat? A jelek szerint a fogyasztók ill. a háztartások egy része nem képes megvásárolni a szolgáltatásokat.

Miután kedvezőtlen, és nem kívánatos a hátrálék jelenség, ezt mindenképpen "kezeln" kell!

Induljunk ki abból, hogy kik a szereplők?

Szereplők:

- *fogyasztó* (háztartás, család, egyén)
- *szolgáltatók* (villamos energia szolgáltató, TÁVHÖ, víz- és csatornamű szolgáltató, szilárd tüzelőanyagokat forgalmazó)
- *önkormányzat*
- *állam*

Harmonikusabb a működés a szereplők között, ha az érdekeltiségi rendszerük találkozik, ebben az esetben nincs szükség hátrálékekezésre. Ma viszont ezen érdekeltiségi rendszert közelíteni kellene egymáshoz.

A fogyasztó (háztartás, család, egyén) érdeke többek között:

- kiszámíthatóság
- szociális biztonságot nyújtó élet
- önfenntartás autonómiájának megléte

Szolgáltatók érdeke többek között:

- a befektetés megtérülése
- remélhetőleg az elégedettség a hatalom és a fogyasztók részéről és
- a nyereség

Önkormányzat érdeke többek között:

- helyi társadalmi béke,
- elégedettség a polgárok körében
- sikeres önmegvalósítás tapasztalása

Állam érdeke többek között:

- mai viszonyok között minél kisebb felelősség vállalás, támogatás nyújtása
- csökkenteni a tőle elvárt garanciákat
- Úgy tűnik, az érdekeltiségi rendszerek nincsenek szinkronban egymással.

Hogy viselkedhetnek a szereplők az említett kapcsolat folyamatában?

A fogyasztó, a későbbiekben háztartás:

- a fizetőképesek és fizetnek
- fizetőképesek és nem fizetnek
- alig képesek fizetni, ill. valami rovására fizetnek
- fizetéseképtelenek

A fizetőképesek és nem fizetői magatartás és veszélye:

- a precedens teljes körűvé válhat, ettől demoralizáló, hiányzik a fizetési szándék.

Miért alakulhatott ki ez az állapot?

Valószínűleg azért, mivel nem volt következménye a nem fizetésnek, illetve későn lett.

- az ő esetükben
- más esetekben

A fizetőképtelenek csoportja,

- az alig képesek fizetni csoport,
- illetve valami rovására fizetők

A fizetőképtelenség kialakulása:

- társadalmi folyamatok következtében (munkanélküliség, jövedelmi viszonyok alakulása) a társadalom felelőssége
- akart-e, tudott-e élni az egyén a lehetőségekkel, erőforrásokkal egyén felelőssége

Veszélye: - háztartások,

- családok,
- egyének biztonságának megrendülése

- politikai destabilizáció
- újratermelődés, megsokszorozódás
- slamosodás
- kedvezőtlen nemzetközi megítélés

Hogyan viselkedtek, hogyan viselkednek a szolgáltatatók?

- hosszú ideig alig történt valami a részükről
- a maguk eszközeivel próbálkoztak történetek, történeket a hátralékok "behajtására", melynek hatékonyságáról van némi tapasztalat
- a kintlévőség ellenére is képesek fenntartani a működőképességüket
- várják e kérdéshez a partnereket, remélhetőleg nemcsak azért, hogy a behajtáshoz segítséget kapjanak

Hogyan viselkednek az önkormányzatok?

- Szombathelyt ismervé próbálkoznak
- lakáspolitikai koncepcióval ellensúlyozni
- támogató rendszer kiépítésével kompenzálni vagy kompenzációs rendszert működtetni

Hogyan viselkedik az állam a témánk szempontjából?

- a tendencia az, hogy igyekszik kivonulni e területről is.
- márpedig az államnak jó ideig a társadalmi folyamatok befolyásoló kulcsfigurájaként kell maradnia

Ez az egész helyzet beavakozást indukál.

A beavakozás különböző csatornákon keresztül képzelhető el. Többek között pl. a szociálpolitika beléptetésével. A szociálpolitikai elgondolások gyakorlati megvalósításában a szociális munkában is lehet gondolkodni. Aki végzi, diplomás szociális munkás főiskolai vagy egyetemi végzettséggel. Miután a képzés során jogi, társadalompolitika-szociálpolitikai, közgazdasági, népegészségügyi, szociológiai, pszichológiai, szociális munka elmélete tudást és módszertani gyakorlatot szerez.

Azonban, mielőtt konkrétan rátérnék a lehetséges megoldási alternatívákra, szükségesnek érzem a szakma etikai kódexe alapján néhány kérdést tisztázni, még mielőtt a szakma félreértene bármit is. A szándék az, hogy a kliensek, nevezetesen a háztartások segítségét kapjanak komplex szemlélettel az összes érintett bevonásával, betartva a szakma szabályait, melynek alapja az etikai kódex, amit leginkább a szociális munka gyakorlatának érvényesítése által teljesíthető.

Néhány alapelv a szociális munka gyakorlatából:

- szabad akarat tiszteletben tartása
- képesség tevés
- erőforrások mobilizálása, fejlesztése
- hálózat építés, hálózatfejlesztés
- határozottság, összetiközés, konfliktusmegoldás
- erővel való felruházás

- kritikus, kritizáló, döntő befolyással bíró személyekkel való foglalkozás
- az áldozat okolása
- közérdekű kérdések az egyéni problémáknál stb.

Végig kell gondolni a megoldási alternatívák megfogalmazásánál a lehetséges technikák és megoldási lehetőségek előnyei és hátrányait.

A kiindulópont a szereplők közös érdekkeltségi rendszerének kiépítése lehet. De hogyan?

Ha a lakni pedig kell... köreiben felvetődő feladattal kapcsolatban az alábbi kérdésekre a válaszokat, a programokat az érintettek közösen határozzák meg és azokat rövid és hosszú távon folyamatosan egyeztetik, miközben az alábbi kérdésekre (nem teljes felsorolás) megadják a választ.

- Ki
- Mit
- Miért
- Mennyit
- Hogyan
- Mivel
- Milyen keretek között, stb.

Ezen kérdésekre korrekt, hiteles, teljesíthető, professzionális választ a helyzetfelmérést követően, az elemzés tapasztalatai birtokában adható meg.

Eldöntendő kérdés az is, hogy ki koordinálja, ki vezényelje le ezt a folyamatot?

Miután ma már tömegeket érint a hátralék ügy, mindenképpen kell olyan szervezeti keret, mely felhatalmazást kaphat arra, hogy a koordinálást és a feladatellátást elvégezze. Ebben lehet szerepe akár a közösségi szociális munkát végző szociális munkásnak is.

A díjhátralék kezelésére nincs egyetlen recept, melyet minden helyzetre alkalmazni lehetne, vannak viszont módszerek, technikák, melyek alapot jelenthetnek a feladathoz. Azonban mindenkor figyelemmel kell lenni a várható következményekre.

Ennyit általában.

Tehát közösségi szociális munka keretében célszerű elindulni helyzetfelméréssel, helyzet-elemzéssel, melynek során választ kellene keresni:

- a lakhatás költsége a jövedelem hány %-át teszi ki, és ez hány háztartást érint kedvezőtlenül
- díj megállapítás körüli kérdésekre
- mely szolgáltatásokat érinti a hátralékképzés, miért pont ezeket
- ki a fizetőképes
- aki fizetőképes, de nem fizet, vajon miért nem fizet
- aki nem képes fizetni, miért nem, mi okból állt elő ez a helyzet, stb.

A munkát adatelemzéssel és a következtetés levonásával kell folytatni. Ezt követi a *Lehetséges megoldási alternatívák, hátralekélezési technikák* kiválasztása, ezt követően pedig közösségi szociális munka, családsegítés, egyéni esetkezelés által valósulhat meg a koncepció a gyakorlatban.

Lehetséges megoldási alternatívák:

1. szankció mindenkire tekintettel (mi legyen ez a szankció)

- avagy a fizetőképes, de nem fizetőkre legyen csupán a szankció
- a szankció kilakoltatás legyen.
- vagy a szankcionálásban fokozatok legyenek alkalmazva büntetőkamat, jelzálog-bejegyeztetés ..kilakoltatás)

2. támogatási rendszer működtetése

- ki járuljon hozzá (állam, önkormányzat, szolgáltató, háztartás önerővel)
- kinek a számára
- elengedni a hátralékot, vagy átvállalni bizonyos arányban (következménye: előny, hátrány)
- krízissegélyezéssel

Híve lennék a teljes elengedésnek, hiszen a kormány az elmúlt héten (1998. 01. 16-án) jelentette ki, hogy a sport területén felhalmozódott milliárdos adósságot hajlandó átvállalni.

3. alap létrehozása

4. tömbrehabilitáció

5. tisztas jövedelem

Egy csapásra megoldódhatna a kérdés, ha tisztas jövedelemhez juthatnának a polgárok, és gond nélkül megvásárolhatnák a szolgáltatást. Igazából mindenki arra vágyik, hogy autonóm lehessen, és maga dönthesse el, hogy az alapvető szükségleteket milyen mértékben, milyen formában elégítse ki. Azonban amíg az átmeneti időszak a stabilitációs folyamatok nem fejeződnek be, ezt látjuk, még nem valóság. És minden ebből eredő, a polgárokat érintő következmény az önkormányzatoknál csapódik le.

A hátralekélezés során tisztázni kell a kérdést, hogy **ki vizsgálja a**

"rászorultságot"?

- szociális intézmény
- szolgáltató
- köztisztviselő

Ki fedezze az ún. "szűréssel" járó munka költségeit?

- szolgáltató
- önkormányzat
- állam

Mi legyen a támogatás formája:

- pénzben
- természetben

Támogatás mértékében is megállapodni szükséges.

Kérdés az is, hogy az *önerő* elvárás legyen-e vagy sem?

Általában minden szociális célcsoportra tekintettel a szervezeti keretet a helyi önkormányzatok hozzák létre. E téma tekintetében a finanszírozáshoz járuljon hozzá a szolgáltató, az állam is.

Viszont az önkormányzat lehetne:

- szakmai team megalakítója, akik a helyzet értékelését végzik el
- és kidolgozzák a megoldási alternatívákat.
- a hatás elemzés folyamatosan a szakmai team feladata lehetne
- a hatékonyság mérését ugyanők végezhetnék

A megoldási technikák a gyakorlatban más más szervezeti keretben bonyolíthatók le:

1. Családsegítőhöz telepítve, bár lehet, hogy ez szakmai vitát válthat ki, erről már korábban is szóltam, viszont véleményem szerint nincs ellentmondás a feladat és a szakmai elvárás között. Hiszen a vezérelv az, hogy a kliensek segítségére szorulnak, és a fontos ez. Ugyanakkor a családsegítő ismeri legjobban a háztartások kondícióját.
- Családsegítőn belül is kétféle lehetőség van:
  - a klasszikus családsegítés keretében
  - családsegítőn belül egy különálló team végezné ezt a munkát
2. Önálló hátralekélezési iroda végzi el a munkát.
3. A szolgáltató gondozná e kérdést.
4. Központilag megszervezve

A szereplők teendője a hátralekékezésben

Ilyénné Erdős Judit:

Allig fizetőképes háztartás ill. valami rovasára (étkezés, stb.)
fizetnek, gyakran erón felül fizető csoport esetében teendő:

- állam feladata e körben beléphet azzal, hogy ellentételezést nyújt számukra, akár a szociális törvény megvalósítása által, valamint a jövedelmi viszonyok terén. Támogatni a tömbrehabilitációs programot, amivel a háztartásonkénti fűtésre volna lehetőség.
- általában ne vonuljon ki a lakhatás területéről!

Általában a háztartás teendője:

- önrész vállalása és teljesítése

Szolgáltató teendője:

- szerződést kötni a fogyasztóval
- az egyéni fogyasztókat támogatni abban, hogy lehetőségük legyen az egyedi fogyasztásra, megszüntetve ezáltal a kollektívizmussal együttjáró összes anomáliát
- szerződést kötni az önkormányzattal a hátralek kezelés programja ügyében
- saját erő vállalása a hátralek felszámolása céljából

Önkormányzat teendője:

- szerződéskötés a fogyasztóval, szolgáltatóval
- feladat menedzselése, a feladatok lebonyolítása
- szakmai team, munkacsoport felállítása
- lakáskonceptió részesevé tenni a különböző komfortfokozatú lakások építését
- média "mozgatása" e körben pl. a fizetési morál javítása céljából.
- aki mindezt koordinálhatná, közösségi szociális munkás más szakemberek támogatásával

Állam teendője:

- nem vonulhat ki, legalábbis, amíg a tisztas jövedelem nem válik valósággá

Természetesen mindezek kombináltan is alkalmazhatók. Az biztos, hogy az apró részletek lebontása kidolgozásra vár.

Nos, gondolatébresztőnek, megoldási lehetőségeknek szántam mondandómat. Az egész nap hiábavalónak bizonyul, ha ez ügyben nem történnek a tanácskozáson túl további lépések. Eldöntendő kérdés az, hogy történjék-e valami? Ez ugyanis az alfája, ómegája az egész kérdésnek.

Köszönöm a figyelmet.

Lakossági közmű díjhátralék-kezelés Nyíregyházán

Nyíregyháza Megyei Jogú Város lakóinak száma 119.317 fő(1996. január).

A város lakásstukturájára jellemző 70-es, 80-as években épített lakótelep jellegű panelházak. A 41472 (1996. január 01.) lakásegységből, 15564 lakás távfűtéses, hálózati gázzal ellátott 28.421. Az aktív korú népesség 76 ezer körüli számához képest az elmúlt 5 év átlagában az aktív keresők száma erőteljes csökkenést mutat: 1992. évi 51 ezer főről 1995. végére 45 ezer főre csökkent.

A munkaképes korú lakosságból (16-62 év) 11 ezer fő, aki nem kereső, nem tanuló és az inaktív állományba sem tartozik, ebből 6188 a regisztrált munkanélküliek száma.

Tartósan (180 napon túl) munkanélküliek száma: 2.400 fő.

Egy 1995-ben a város lakosságát reprezentáló empirikus vizsgálat szerint a lakosság 21,2%-a él a szegénységi küszöb alatt, szemben az országos 16,6%-os értékkel. A Magyar Háztartási Panel vizsgálatai szerint a megyeszékhelyek szegénységi rátája: 17,8%.

A szegénységi rátákat gazdasági aktivitás szerinti státusz alapján vizsgálva és összevetve az országos mutatókkal, szembejűnő, hogy amíg országos átlagban a rokkantnyugdíjasok 26,5%-a él a szegénységi küszöb alatt, addig Nyíregyházán ez a mutató 50%. A szegénység ettől még gyakoribb a munkanélküliek csoportjában, országosan ez a ráta 38,5%, ugyanakkor városunkban 51,7% tartozik a szegénységi küszöb alatt élőkhez.

A RÉS ("Rászoruló Életének Segítése") Közalapítvány alapításának előzményei

Még 1995-ben nyilvánvalóvá vált az adósságállomány nagysága alapján, hogy az Önkormányzatnak lépnie kell valamint a díjhátralékok és a díjhátralékosok további növekedésének megfékezése érdekében.

A díjhátralékok alakulása:

	1992	1993	1994	1995
	Fogyasztók száma tartozás összege			
		fogy.sz.	tart.össz.	fogy.sz.
				tart.össz.
TÁVHŐ	3.214	24.723	na	53.607
			na	74.523
			na	112.847
TIGÁZ	na	na	na	na
			na	2.132
6.352.856				
TITÁSZ	na	na	18,71	na
			na	17,6
			na	18,0
VÍZMŰ	3.300	95.632	3.600	133.504
			4.000	146.220
			na	5.800
			na	187.584

A hátralekók kezelésére szükséges intézkedések megteremtése előtt elengedhetetlennek láttuk egy, a hátralekások körében végzendő empirikus vizsgálatot.

Az nyilvánvaló volt, hogy a díjhátralekások legnagyobb aránya önkormányzati bérlakásban él, a díjhátralekók megoszlása a Közműszolgáltatók közül ott a legmagasabb, ahol a fogyasztó nem kapcsolható ki a szolgáltatásból.

1995-ben Nyíregyházán az önkormányzati bérlakások száma 2700 volt, ebből mintegy 600 bérlő rendelkezett lakbér vagy közüzemi díjhátralekkal. Az 1995 októberében végzett empirikus szociológiai adatfelvétel során a vizsgálati populációt a nyíregyházi önkormányzati bérlakásokban élő díjhátralekások alkották.

Lakossági közüzemi díjak változása

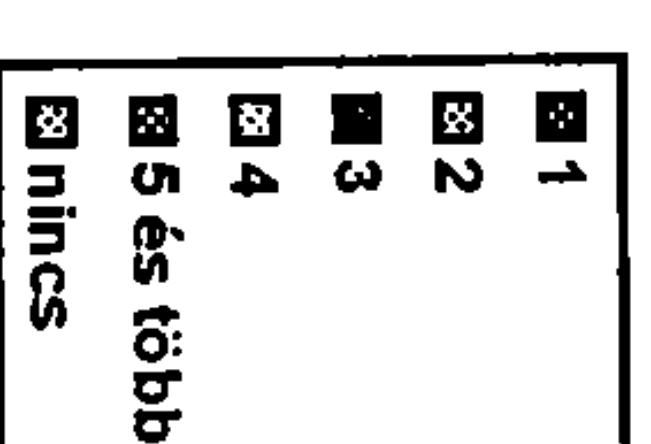
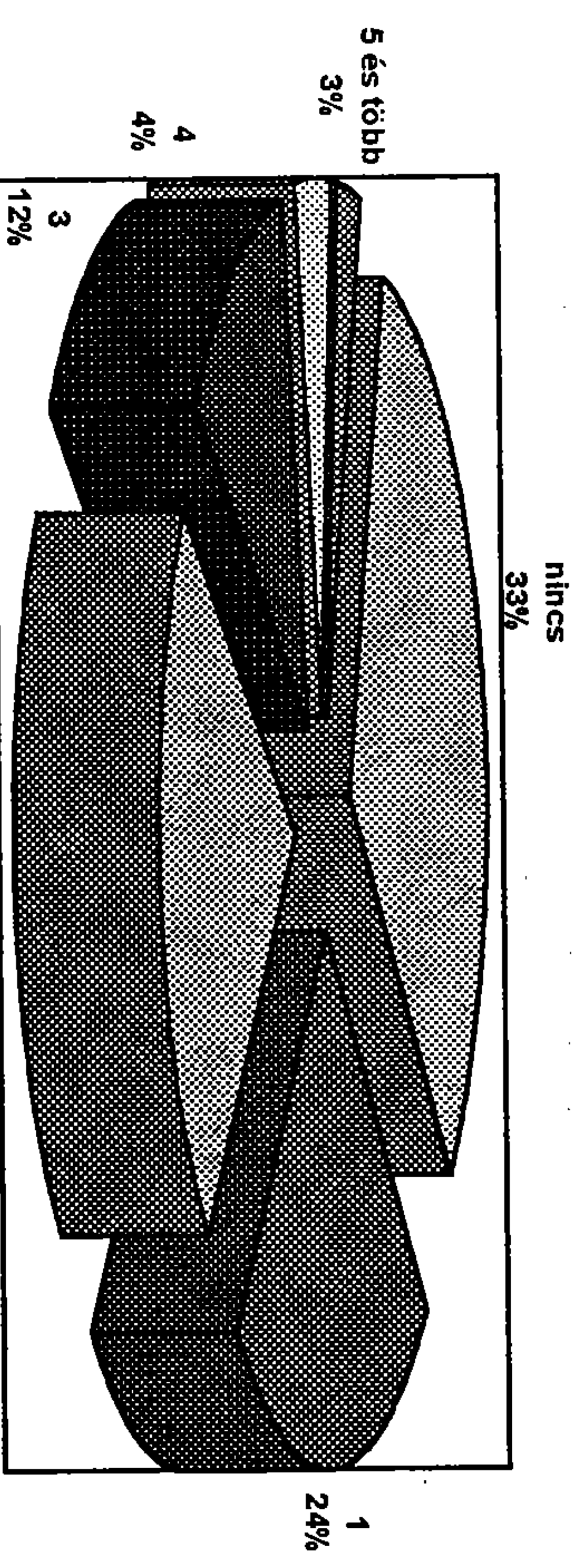
A lakásüzemeltetéssel összefüggő költségek drasztikusan emelkedtek, a 90-es évek közepére egy átlagos háztartás jövedelmének több, mint 30%-át tették ki (szemben az 1980-as évek 10-15%-os részesedésével, miközben a reálbérek fokozatosan csökkentek).

A 95-ös vizsgálat adatai szerint a legalacsonyabb jövedelmi csoportba tartozók jövedelmük 42%-át fizetik ki a lakásfenntartásra, ez a mutató esetenként 60-70%-ot is eléri.

Hátralekos családok aránya az egyes hátralek típusok szerint hátraleknagyság alapján (%)

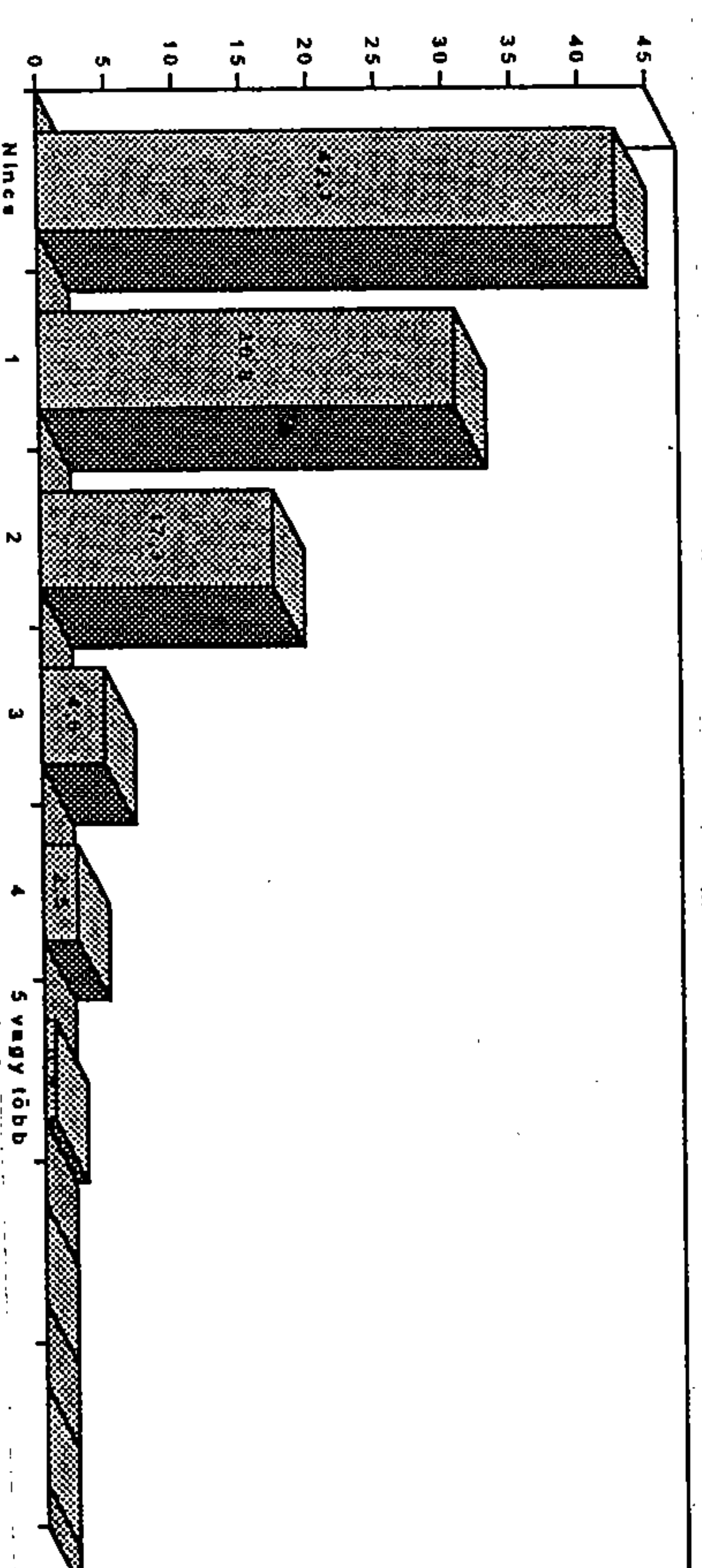
Hátralek típusa	Nincs tartozás	10ezer alatt	10001-30000	30001-50000	50001-100000	100000 fölött
Lakbér	25,0	18,9	27,2	8,6	7,2	4,2
Távfűtés	34,6	11,4	18,1	5,1	10,2	9,9
Vízdíj	52,2	16,7	11,6	4,5	4,5	0,3
Gázdíj	84,5	5,2	3,0	0,0	0,7	0,4
Áramdíj	79,6	10,4	2,0	0,7	0,0	0,0

Családi pótlékra jogosult gyermekek számának gyakorisága

A gyermekvállaláshoz fűződő társadalmi hátrányok egyike vélhetően a családok elszegényesedése és az ebből következő díjhátralek megléte. Ha a díjhátralekos családok gazdasági aktivitását vizsgáljuk, feltűnő, hogy a családok 43 százalékában nincs aktív kereső.

Aktív keresők számának gyakorisága a díjhátralekos családokban (%)

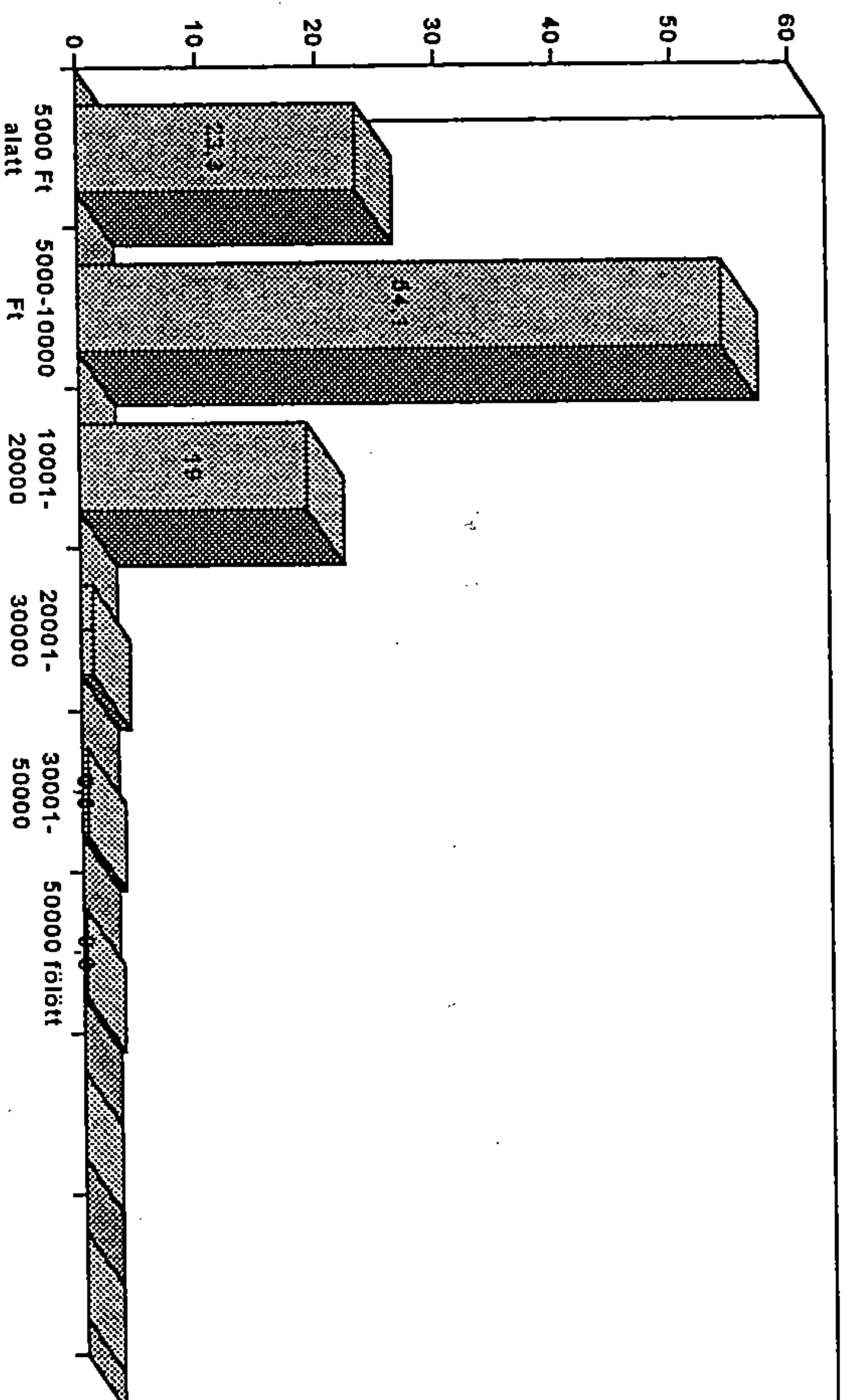
(Nyíregyháza, 1995.)

A hátralekös családok mindössze 10 százalékában nincs inaktív vagy eltartott, a családok 77 százalékában az inaktívak száma 1 és 4 között van. Egy fő aktív kereső a családok 31 százalékában, két aktív kereső a családok 17,5 százalékában található. A díjhátralekösök 58 százalékában van regisztrált munkanélküli, a megkérdézett családok 32,6 százalékában egy fő, 16,3 százalékában két munkanélküli él. Tehát a jövedelemszerző képesség hiánya szintén fontos tényezője lehet a díjhátralekös kialakulásának.

A díjhátralekös családok 80 százalékában az egy főre jutó nettó jövedelem nem haladja meg havonta a 10 ezer forintot. A KSH kimutatása szerint 1994-ben Magyarországon az egy főre jutó átlagos nettó jövedelem havonta 13.722.-forint volt, észak-magyarországi viszonylatban 13.187.-forint volt. Ezt az összeget mindössze a hátralekös családok 20%-a tudta elérni.

Díjhátralekös családokban az egy főre jutó havi nettó jövedelem összeghatárok szerinti megoszlása (%)

A díjhátralekös családok havi jövedelmének összetételét vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a családok valamilyen több, mint ötven százalékának nincs munkaviszonyból vagy másodállásból származó jövedelme, tehát az önkormányzati bérletásban élő családok felének háztartási bevételeit szociális transzferjövadelmek teszik ki. A családok szintén 50 százalékának van nyugdíjszerű ellátásból származó jövedelme. A családok 56 %-ában van regisztrált munkanélküli, ugyanakkor munkanélküli járadékból csak a családok 22 százalékának van valamilyen arányú bevételi forrása.

TÁJÉKOZTATÓ A "RÁSZORULÓK ÉLETTÉNEK SEGÍTÉSE" KÖZALAPÍTVÁNYRÓL

Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlése a 225/1995. (X.20.) számú határozatával, létrehozta a "RÉS" Közalapítványt, az önhibájukon kívül szociálisan rászoruló azon családok megsegítésére, akik helyzetüknél fogva közüzemi díjhátralekőkat megfizetni nem képesek. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 1996. február 06. napján bírósági nyilvántartásba vette a Közalapítványt, amely tényleges - az alapító okiratban meghatározott - működését ettől az időponttól fejtette ki.

A Közalapítvány működése

A Közalapítvány 5 tagból álló Kuratóriuma az alapító okirat alapján megalkotta a Szervezeti és Működési Szabályzatát, melyben rendezi a Közalapítvány, valamint Kuratóriumának működését.

Az alapító okirat és a szabályzat szerint a Kuratórium a NYÍRTÁVHŐ Kft-nél fennálló hátralekös távhődíjat, a NYÍRSÉGVÍZ Rt-nél fennálló vízdíjat, a PIAC ÉS VAGYON-KEZELŐ Kft-nél fennálló lakbért és vízdíjat támogatja.

A Kuratórium minden esetben a fenti vállalatoknál jelentkező 2 évnél nem régebbi közüzemi tartozás összegének 1/3 részét fizeti meg támogatásként, feltéve, ha a kérelmező arra szociálisan rászorult. A kérelmező jövedelmi, vagyoni viszonyait figyelembe véve a támogatásra az a tulajdonos vagy főbérlő jogosult, akinek a családjában az egy főre jutó havi jövedelem a 17.500.-Ft-ot nem haladja meg, továbbá vállalja, hogy tartozásának 2/3 részét egy összegben vagy, ha erre nem képes, havi részletekben megfizeti.

A Kuratórium döntése szerint a támogatás visszavonható, ha a kérelmező havi részletfizetési kötelezettségének időben nem tesz eleget. A kérelmek gyűjtése, feldolgozása, a szociális rászorultság vizsgálata jövedelemigazolások, valamint környezettanulmány alapján annak a vállalatnak a feladata, ahol a díjtartozás fennáll. További feladatai a vállalatoknak a részletfizetési szerződés megkötése, valamint a havi részletfizetések befizetésének ellenőrzése.

A Kuratórium feladatai: a vállalatok által már előkészített kérelmek elbírálása és a támogatás összegének megállapítása. A megállapított támogatás összegét a Kuratórium aláírásra jogosult tagjai a vállalatok részére átutalják, akik azt a jogosultak számláján jóváírják. A támogatás maximális összege: 40.000.-Ft.

1998. januártól változott: Családban az egy főre jutó havi nettó jövedelem nem haladhatja meg az öregségi nyugdíjminimum 120%-át (egyszemélyes háztartás esetén 160%-át). A Közalapítvány eredményes munkája a jó befektetéseknek és a megfontolt vagyonekezelésnek köszönhető.

Az eddig eltelt időszakban az alábbiak szerint nyújtottunk támogatásokat.

	Támogatott fogyasztók száma		
	1996-ban	1997-ben	összesen
NYÍRTÁVHŐ Kft.	125	301	426
NYÍRSÉGVÍZ Rt.	208	171	379
Piac és Vagyonekezelő Kft.	103	135	238
Összesen	436	607	1043

A Közalapítvány gazdálkodása, vagyona

1995. évben Nyíregyháza Megyei Jogú Város Közgyűlése **5.000.000.-Ft.** induló vagyont bocsátott a Közalapítvány rendelkezésére. **1996-ban** az alapítók **10.300.000.-Ft.**-tal járultak hozzá a Közalapítvány működéséhez. **1997-ben** a közalapítvány számlájára befolyt támogatások: a Nyírségvíz Rt. **1.000.000.-Ft** a Közgyűlés **5.000.000.-Ft.**

A fentiek alapján 1997. december 31-ig a Közalapítvány bevétele **6.000.000.-Ft.** Az **1997-es évben** a Kuratórium összesen **8.710.968.-Ft** támogatást állapított meg az alábbi bontásban: a NYÍRTÁVHŐ Kft. részére **6.234.800.-Ft.**, a NYÍRSÉGVÍZ Rt. részére **958.768.-Ft.**, a Piac és Vagyonekezelő Kft. részére **1.517.400.-Ft.** került átutalásra.

A működési kiadások összege 1997-ben **554.000.-Ft.**, mely magában foglalja a kifizetett tiszteletdíjakat is, a kuratóriumi tagok nem kapnak tiszteletdíjat.

Mindezek alapján **1997-ben** a támogatások, valamint a működési kiadások összege **9.264.968.-Ft.** Így december 31. napjára a Közalapítvány vagyona kb.: **9.440.000.-Ft.**

A Kuratórium maximálisan törekedett a vagyongyarapításra. Szabad pénzeszközöket folyamatosan, jelenleg is banki betétekben vannak elhelyezve, szabad pénzkeret csak annyi áll rendelkezésre, amennyi a következő kuratóriumi ülésen előreláthatólag kiosztásra kerül.

További tervrek: A három önkormányzati közszolgáltatón kívül további közszolgáltatásokat is bekapcsolni a rendszerbe (TIGÁZ, TITÁSZ). Rendelkezünk Salgótarjánban kiképzett háztartási adósságkezelési tanácsadóval, akit a Közalapítvány keretein belül szeretnénk foglalkoztatni.

Majlátné Lippai Éva:

A hátralékok csökkentését szolgáló lehetőségek Szeged városában

Köszönöm a szervezők felkérését, mely arra vonatkozott, hogy foglaljam össze a Szegedet jellemző pillanatnyi helyzetet, ill. összegezzem a lakossági díjhátralékok csökkentését segítő tevékenységünket.

Szeged városában jelenleg direkt hátralékokat kezelő program, szerződésekkel megalapozva nem működik. Ám két éve - változtatott technikai megoldásokkal igyekszünk segítséget nyújtani egyéneknek, családoknak a hátralékok csökkentésében.

1. A pillanatnyi helyzetet jellemző néhány alapinformáció Szeged városáról:

- a) A város lakosságának száma: 173.129 fő
- b) Szeged lakói - évekre visszatekintve - egyre többször fordulnak irodánkhoz problémáikkal, ill. segély kéréssel, mely nehezedő helyzetüket is jelezheti. Ezt mutatja be a Szeged Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal Népjelölti Iroda ügyiratforgalmának alakulása. (lásd: 1. sz. táblázat)

- c) Az egyre növekvő segélyezési igény kielégítésére rendelkezésre álló forrást mutatja a Szociális segélyezés Szeged pénzforgalmi kiadásaiban (lásd: 2. sz. táblázat)

- d) Az egyre növekvő ügyiratforgalom - természetesen - egyéneket, ügyfeleket jelent, akik számára a kérelem beadásához igyekszünk humánus, emberhez méltó környezetet biztosítani, mely lehetőleg közel legyen a lakóhelyéhez, így a Polgármesteri Hivatal Népjelölti Irodájának - 1 ügyfélszolgálati irodája a hivatalban és - 3 szociális irodája működik a város lakótelepein, ahol az ügyfelek jelezhetik szociális problémáikat, kérhetnek információt, tanácsot.

- e) Munkánkat segíti továbbá még a város területén lévő önkormányzati kirendeltség, melynek száma: 3, ahova mindenféle problémával fordulhatnak a városlakók.

- f) Megjegyezném, hogy hat városrészben nyilvántartott (kb. 30.000-es fogyasztó számmal) családok főleg panel építésű lakásokban élnek.

2. A hátralékok kezelésének előzményei:

- 1994-ben az United Way-Délmagyarország készített egy reprezentatív felmérést a Szegedi Távhőszolgáltatást igénybe vevők szociális helyzetéről. Közvetlenül vizsgálva

a lakosság tartozásait, támogatási mértéket, jövedelemviszonyokat, lakossági fejlesztési hozzájárulásokat, családok általános jellemzőit. A vonatkozó megállapítás, hogy a távhőszolgáltatást igénybevevők 26 %-a több mint 24.000,- Ft-tal tartozik. A tartozás ideje 15-21 hó. Valószínűsíthető, hogy ezen tartozások behajtása nem oldható meg, egyedi kezelés szükséges.

- Egyre több szolgáltató keresett meg bennünket, hogy a fogyasztók közül egyre többen írnak olyan kérelmet, amelyben a polgárok a nehezedő gazdasági körülmények miatt (alacsony nyugdíj, munkanélküliség) a díjak megfizetésének méltánylását kéri. A Szolgáltatók azt kéri, hogy próbáljon a Népjóléti Iroda segíteni.

- A szolgáltatók folyamatosan (kéreseinre külön is) jelzik a díjhátralékok növekedését, melyet a 3. táblázat mutat.

- Az ügyfelek fokozottabban jelzik problémáikat (lásd: ügyszám növekedési adat) Ha az ügyfél motivált a díjhátralék fizetésre, akkor vagy tud fizetni (fizet) vagy fizetne, de nem tud - ekkor segítséget kér. Ha az ügyfél nem motivált, nem tud és nem is akar fizetni - sőt esetleg ügyeskedik, akkor előfordul, hogy a Népjóléti Iroda a kilakoltatásánál találkozik ismét az ügyvel.

Ilyen előzmények után próbáltunk megoldást keresni, a hátralékok „kezelésére”.

3. „Kezelési” lehetőségeink:

- 1996-ban a díjhátralékok csökkentéséhez az átmeneti segélykereten belül - külön szabályozás nélkül - próbáltunk segítséget nyújtani az ügyféllel és a szolgáltatóval történt egyeztetés alapján. Ezek a kifizetések is inkább novemberben és decemberben voltak.

Kiemelt ügyként kezeldők a kiskundorozsmai cigánycsaládok díjhátralékai - mivel a szolgáltatók a szolgáltatás megszüntették. A hathatós segítségnyújtásnak köszönhetően sikerül közös megoldást találni. Megjegyzném, hogy tevékenységünk néha a politika síkjára került, hiszen megoldandó problémák sora vár az önkormányzatra, a cigány lakosság vonatkozásában.

- 1997-ben ügy gondoltuk, hogy bár lényegesen többlet pénz nem állt rendelkezésünkre, de a helyi pénzbeli és természetbeni ellátásokat szabályozó rendelethez "beemeljük" a díjhátralékosok támogatását, úgy hogy mind az ügyfelet - mind a munkáltatót pozitívan befolyásolja a támogatási lehetőségünk.

A jelenlegi lehetőség a hátralékok csökkentésére:

Szeged Megyei Jogú Város 42/1997. (XII. 5.) Kgy. rendelettel módosított 16/1997. (VI. 16.) Kgy. rendelete az Egyes pénzbeli és természetben nyújtott szociális ellátásokról szóló rendeletében;

- az egyik lehetőség az "Átmeneti segély" ellátási formában való megoldás.
"A szolgáltatási díjhátralék rendezéséhez, amennyiben a tartozás az 50.000,- Ft-ot nem haladja meg és a szolgáltató a kérelmezővel kötött megállapodásban elfogadta a részletfizetést" akkor támogatást kaphat.

A határösszeg megállapításánál a szolgáltatótól kapott információt használtuk.

A támogatás összege: 2.000-13.700,- Ft.

1997-ben közel 100 család fél millió Ft összegben kapott támogatást.

- a másik lehetőség a "lakásfenntartási támogatás" ellátási formában történő megoldás.

"A lakásfenntartási kiadások körében figyelembe kell venni a lakbért, albérlési díjat, a lakáscélú pénzintézeti kölcsön havi törlesztőrészletét, a lakás fenntartásával kapcsolatos közös költséget fűtésdíjat, villanyáram és gázfogyasztás költségét, a szemétszállítás költség, víz- és csatornadíjat."

A támogatás összege 1.000-6.000,- Ft/hó-ig terjedhet.

Természetesen a lakásfenntartási támogatás a folyó terhelést enyhíti, így elképzelhető, hogy a már meglévő, illetve az ügyfél által hozzá nem tett díjköltség által a hátraléka esetlegesen tovább növekszik. A lakásfenntartási támogatási elutasítások között a díjhátralék, mint ok nem szerepel.

Lakásfenntartási támogatásban kb. 4.000 család részesül. Havonta 10-11 millió Ft utalási vonattal folyik az ellátás, ez éves szinten kb. 140-150 millió Ft-ot jelent.

Az átmeneti segély szolgáltatási díjhoz való hozzájárulásként megállapítva és a lakásfenntartási támogatás együttesen is megállapítható.

4. Célunk ...

az, hogy a szolgáltatókkal közösen tovább formáljuk, ill. alakítsuk ki a városunkban a leghatékonyabb "hátralékok-kezelési" programot.

Az ehhez vezető úton egy állomás lehet pl. a szolgáltatók, ill. alapítványaik támogató rendszerének, ill. az önkormányzat támogató rendszerének egymásra építése, vagy olyan fejlesztések bevezetése a szolgáltatók által, mely a fogyasztóknak nem jelent költséget, mivel az önkormányzat azt megtéríti. Szeretnénk a civil szervezetek bevonásával erősíteni az állampolgári feyelmet, mely a fizetési kötelezettségekre is kiterjedne - természetesen egy információs rendszerbe kapcsolva a támogatási formákról, ill. a takarékos, technikai megoldásokról szóló tájékoztatással.

1. számú táblázat
Szeged Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal
Népjóléti Iroda ügyfélforgalma:

1995-ben	65 638
1996-ban	79 888
1997-ben	84 515

Vass Péter:

Lakossági hátralékok kezelésének lehetősége

Részben nehéz, részben könnyű helyzetben vagyok. Nehéz a helyzetem, mert az előttem szóló kiváló szakemberek olyan sok mindent, és olyan sokféle szempontból elmondtak a hátralékokról, hogy újat mondani szinte lehetetlen. Könnyű viszont abból a szempontból, hogy utolsóként mondhatom el az előadásomat.

Amikor a Magyar Értelmező Szótár 1982-ben megjelent V. kiadásában megnéztem a "hátralék" kifejezést, akkor ott azt találtam, hogy "a tartozásnak még ki nem fizetett, a tennivalónak el nem végzett része". Hátralékos pedig "az, aki hátralékban van valamivel, pl. hátralékos előfizető". Ebből világosan kiderült számomra, hogy a kiadás időszakában annyira nem volt jellemző probléma a fizetési elmaradás, hogy a szerzők példaként csak az előfizetői (újság, TV) díj elmaradást tudták említeni. Azóta sokat változott a helyzet.

A lakossági hátralékok ezen belül a közüzemi díjhátralék növekedése több okra vezethető vissza: (1. tábla) úgy mint, a közüzemi díjak emelése, amelyhez hozzájárult az árak piaci válsága, a privatizáció felgyorsulása garantált haszon megjelenése, és az ártámogatások gyors leépítése, másrészt a szolgáltatások nagyarányú és gyors kiépítése. Azok a társadalmi változások, amelyek a jövedelmek differenciálódásához vezettek: mint a tartós kiszorulás a piacgazdaságból, valamint a reálbér és reálnyugdíj-csökkenés. A lakhatási költségek rugalmatlansága, amely a lakás mobilitás akadályából, a korlátozott takarékosági lehetőségekből, műszaki-technikai determinációból erednek, éppúgy a hátralék növekedéséhez vezettek, mint az értékvélség (polgár módjára élni nemcsak a jogok, de a kötelelességek tekintetében is).

Ezek az összetevők vezettek a mai helyzethez, ahol a lakosság egyre növekvő részének jelent gondot a számlák kifizetése, és él a megélhetése érdekében a halasztott vagy az elhalasztott kifizetés eszközével, illetve vélt vagy valós jogaira hivatkozva nem fizet. Ez a koránsem lineárisan növekvő adósságtömeg egyre nagyobb problémát jelent az önkormányzatoknak, a közművállalatoknak és a bankoknak is. Az utóbbiaknál felhalmozódott elsősorban lakáskölcsönökből származó kintlévőség külön gondot jelent, ezért előadásomban elsősorban a közüzemi hátralékokra koncentrálok.

A hátralékok a szolgáltatás jellegétől függően változnak. Amíg az elektromos szolgáltatás és a vezetékes gázszolgáltatás területén a lakossági fogyasztáshoz viszonyított kintlévőség aránya elenyésző (2-3%) és ez a fogyasztók 8-13%-nál halmozódott fel, addig a távhő és melegvíz, valamint a vezetékes víz és csatornadíjaknál, lakbéréknél ezek az arányok nagyságrendileg nagyobbak. Ez a szolgáltatások korlátozásának, illetve kikapcsolásának az eltérő jogi és technikai feltételeiből adódik.

Az elektromos szolgáltatás és a vezetékes gázszolgáltatás hátralékai inkább a kisebb településeken, míg a távhő, víz és lakbér hátralékok inkább a városokban jelennek meg. Ismereteim szerint az ország keleti és nyugati része közötti különbség ezen a területen is megvan.

3. számú táblázat
Közüzemi díjhátralékok Szegeden 1997. december

Szolgáltatás	Fogyasztók száma	Tartozás (Ft)
DÉMÁSZ áramdíj	12 892	19 068 715
DÉGÁZ gázdíj	5 562	6 959 892
SZETÁV távfűtés	6 780	247 771 000
ÉKF távfűtés	190	2 900 000
ÉKF lakbér	2 171	53 000 000
Összesen		349 699 607

A hátralekók növekedése tettekre sarkallta a települési önkormányzatokat és a kormányzatot is, de véleményem szerint az eddig folytatott hátralekkezelési programok elsősorban eszköz, szakértelm, érdekelttség, valamint az erők megszűntessége miatt nem érte el a kívánt hatást, az adósság tovább nőtt (2. tábla). Mindebből következik a feladat, hogy az összes érdekelt fél bevonásával olyan programot kell kidolgozni, amely hatékonyan tudja befolyásolni a kialakult helyzetet. Ezt a programot csak különböző (gazdasági, pénzügyi, jogi, társadalompolitikai, morális) szempontok figyelembe vételével, különböző (helyi, regionális, országos) szinteken, különböző eszközökkel lehet megvalósítani rövidebb-hosszabb idő alatt (3. tábla). A program szereplői a hátralekös háztartások, a köztársaság, az önkormányzatok és az állam. Lehetséges további szereplők a civil szervezetek és a pénzügyintézetek. Ezeknek a szereplőknek más az érintettségük, ebből eredően a motiváltságuk, érdekelttségük, és természetesen más befolyásuk is a hátralekkezelésre. Ahhoz, hogy ezt a problémát sikerrel kezelhessük egy komplex programot kell követni. Az adósságok alakulásának folyamatos monitorozása éppúgy szükséges, mint a szerzett tapasztalatok elemzése. Remélem, ez a konferencia is hozzájárult ehhez. A kormány az illetékes tárcák bevonásával, az önkormányzati szövetségekkel és a szolgáltatók szövetségeivel együtt dolgozza ki a különböző kezelési rendszereket, és együtt biztosítsák a működtetés feltételeit. A programot folyamatosan figyelemmel kell kísérni, hogy szükség esetén be lehessen avatkozni. A lezárása pedig egy parlamenti beszámoló lehetne.

A megoldás részben preventív eszközöket igényelne, a piaccgazdaság veszteségeinek a folyamatos támogatását, bár itt jegyezném meg, hogy segélyekből nem lehet piaci árú lakáshoz jutni és azt fenntartani. Másrészt korrekcióra lenne szükség a felhalmozott hátralekcsökkentésére, felszámolására, amelynek a finanszírozásában a szereplők az említett szempontok szerint vennének részt.

Itt a kormányzatnak a koordinálás és a szükséges jogalkotáson túl pénzügyi eszközökkel kellene támogatnia a helyi önkormányzatok adósságkezelő programjait, még hozzá nemcsak a felhalmozódott hátralek nagysága, hanem a kezelő program hatékonysága szerint! Fontos lenne a lakosság fizetőképességét növelő, a gazdasági érdeket szem előtt tartó kompromisszumok tető alá hozása is!

A nagy szolgáltatók Energia Alapítványának nyújtott támogatásához hasonlóan a kis szolgáltatókat is érdekelté kell tenni az ilyen típusú rendszerekben való részvételben. Ezen túl helyi viszonyok között meghatározott feltételek - szerződések - esetén kamatcsökkentéssel, elengedéssel tudnának hozzájárulni a hátralekkezeléshez.

Nagy feladat hárul a települési önkormányzatokra, amelyek egyaránt felelősek a lakosság szociális ellátásáért, valamint a közszolgáltatások biztosításáért. Helyi és regionális hátralekkezelő programokat kell kidolgozniuk, melyek során állami, a szolgáltatói és természetesen a saját költségvetési forrásaitkat használnák fel a lakossági erőfeszítések támogatására (4. tábla).

Maguk a hátralekösök sem tekinthetők egységes csoportnak, nemcsak a helyzetük kialakulásában játszott szerepük, de a motiváltságuk alapján sem. További különbséget jelent az a tény, hogy az adott háztartás terhelhető-e a hátralek csökkentésével, vagy nem, illetve mennyire spekulatív, közömbös a hozzáállásuk.

A különböző csoportok más beavatkozásokat igényelnek: A nem motivált spekulatív hátralekös: (terhelhető) esetén fontos a helyi sajtó, rádió, Tv útján tájékoztató, szórólap, valamint a határozott fellépés a kintlévőség behajtására. Nem motivált közömbös hátralekösönél (nem terhelhető) motivációs kialakítása, tájékoztatás a médian keresztül, illetve orientáció a fizetési kapacitáshoz igazított lakás felé, valamint a háztartás lehetőségéhez igazított hátralekkezelés. Motivált, de nem terhelhető hátralekösönél fontos a motiváltság fenntartása, erősítése, lakásfenntartási támogatás növelése, a fizetési kapacitáshoz igazított lakás felé való orientáció hátralekának részleges-teljes szanálása. Motivált és terhelhető hátralekös esetén a preventív beavatkozásokon túl a takarékoság lehetőségének a kialakítása, és az egyéni háztartásra szabott válságkezelő program jöhet szóba. A helyi programok szükséges lépései (5. tábla): Folyamatos adatszolgáltatás a hátralekkezelő program irányítói számára, hátralekhelyzet folyamatos elemzése, közszolgáltatók motiválása, hátralekkezelők kiképzése, programok/ részletes kidolgozása, szervezeti keretek biztosítása: létszám, eszköz, finanszírozás, hosszú távú szerződések kötése a közszolgáltatókkal, adminisztráció lebonyolítása, média bevonása, programok indítása, visszajelzés a program(ok)/ technikai lebonyolításáról, értékelés, szükséges változtatások.

Szombathelyen 1996-tól monitorozzuk a lakossági hátralekcsökkentést. Ebben az évben a Házkezelési Kft-nél, TÁVHÓ-nél, ÉGÁZ-nál, ÉDÁSZ-nál és Víz- és Csatornamű Vállalatnál a Szombathelyi lakossági hátralek az 1998. évi 70 millióról 107,5 millióra nőtt - ez több mint 50%-os növekedést jelent. Az 1997. évben további 29%-al nőtt a kintlévőség és elérte a 139 milliót.

A tartozók aránya a TÁVHÓ-nél a legmagasabb, meghaladja a fogyasztók 35%-át, a Házkezelési Kft-nél is közel 30%, a többi szolgáltatónál nagyságrendileg kisebb. Jobb a helyzet, ha a kisebb kintlévőségektől (10.000,- Ft alattiakat) eltekintünk, akkor körülbelül felére csökken a hátralekösök aránya az összes fogyasztóhoz viszonyítva. A hátralek 56%-a TÁVHÓ-nél (78 millió), 22%-a Házkezelési Kft-nél (31 millió), 14%-a a Víz- és Csatornamű Vállalatnál (19 millió) halmozódott fel. Az igazsághoz tartozik viszont az, hogy a Házkezelési Kft-nél felhalmozott kintlévőség fele víz- és csatornadíj be nem fizetéséből adódik, és a TÁVHÓ hátralekában is jelentős tétel a melegvíz ellátás vízdíja.

1997-ben egy óvatos, a hivatkozott költségektől mentes hátralekkezelő programot indítottunk az összes kintlévőséghez képest szerény eszközökkel. Cél az volt, hogy a hátraleknövekedés ütemét lelassítsuk és megteremtjük az alapjait egy nagyobb volumenű programnak (6. tábla). A lebonyolítás helyszínként felmerült egy önálló hátralekkezelő iroda létrehozása, a Szociálpolitikai Iroda, a családsegítők, esetleg nonprofit szervezetek, pénzügyintézetek. Mi a családsegítőket választottuk, mert úgy véltük ők ismerik legjobban azokat a háztartásokat, amelyek felhalmozták a hátralekcsökkentést. A többi megoldás vagy időben jelentett volna csúsztást, vagy költségvetésileg nagyobb terhet, illetve nem tapasztaltunk rá hajlandóságot.

A családsegítők szerződéseket kötöttek a TÁVHÓ-vel és a Házkezelési Kft.-vel, amelyek meghatározták a szolgáltatók, a hátralekösök és a családsegítők szerepét és lehetőségét.

Ezután fokozatosan bővítve, összesen 337 családdal kötöttek együttműködési megállapodást, amelyből 207 élt az év végén. A 130 megszűnt együttműködésből 122 esetben letelt a hátralék, 8 esetben pedig megszakadt a kapcsolat.

A hátralékok tekintetében a befektetett 6 milliárd forint további 6,5 milliárd Ft kintlévőség befizetését jelentette. Ez ami konkrétan és pénzben mérhető, de történt olyan hosszabb távon eredményt mutató beavatkozás, mint a fogyasztás mérésének, illetve szabályozásának a lehetővé tétele, illetve a csoportos és egyéni szociális munka során olyan háztartásvezetési tanácsadás, amely a kiadások csökkentését eredményezi. A prevenciót segíti, hogy a Közgyűlés tavaly áprilisban oldotta a lakásfenntartási támogatás feltételeit, így az igénybevevők száma 3.000-re növekedett. Fontos eszköz az olcsó fenntartású, úgynevezett szociális lakások építése is.

Úgy éreztük, hogy számtalan tapasztalatot szereztünk, amelyektől kollégáim a szkecióban szívesen adnak tájékoztatást, de úgy véljük, még csak az út elején tartunk, és ennek sikeréhez várjuk a további együttműködést és segítséget.

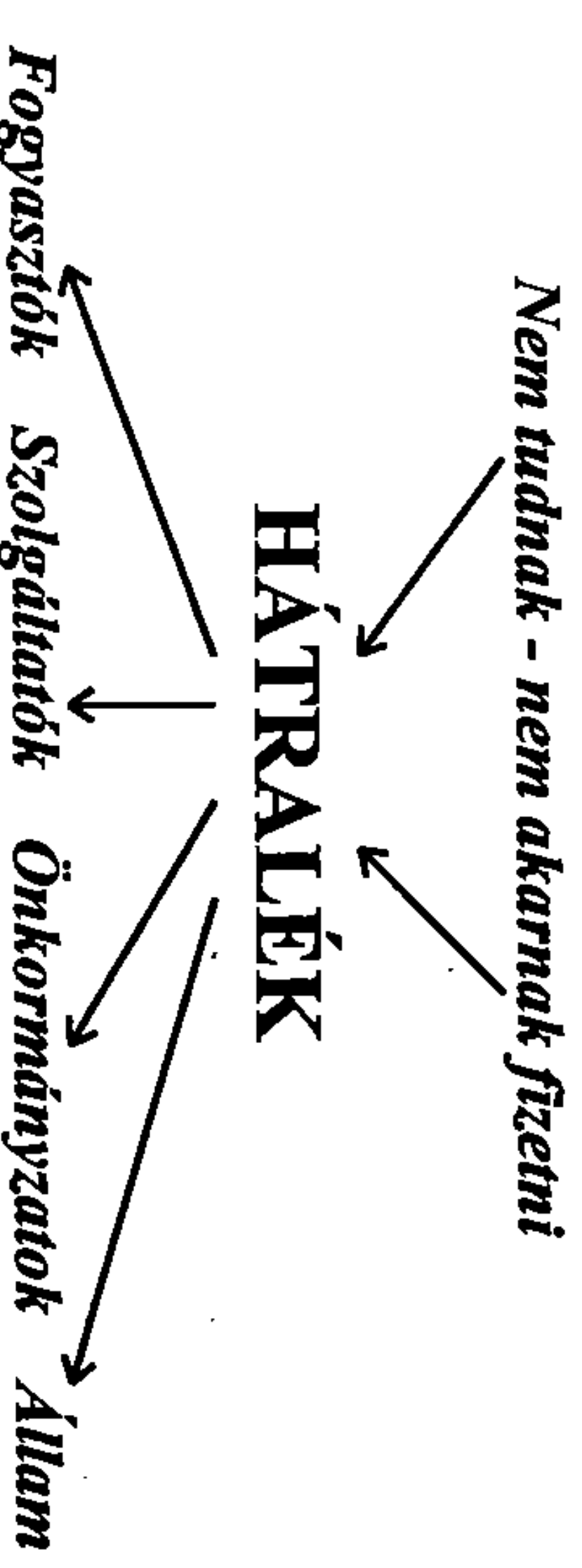
1. tábla

Okok:

1. Közüzemi díjak emelése
2. Szolgáltatások nagyarányú és gyors kiéptése
3. Jövedelmek differenciálódása
4. Lakhatási költségek rugalmatlansága
5. Értékváltság

Probléma:

Nem tudnak - nem akarnak fizetni

2. tábla

Feladat:

Hatékony megoldások kidolgozása és megvalósítása az összes érdekelt fél bevonásával.

Szempontok:

gazdasági,
pénzügyi,
jogi,
társadalompolitikai,
morális

Megvalósítás:

Helyi szint
Regionális szint
Országos (kormányzati) szint

Időtartam:

- rövidtávú
- középtávú
- hosszú távú

Szereplők : Hátralékos háztartások
 Közzszolgáltatók
 Önkormányzatok
 Állam
 Pénzüzetek
 Civil szervezetek

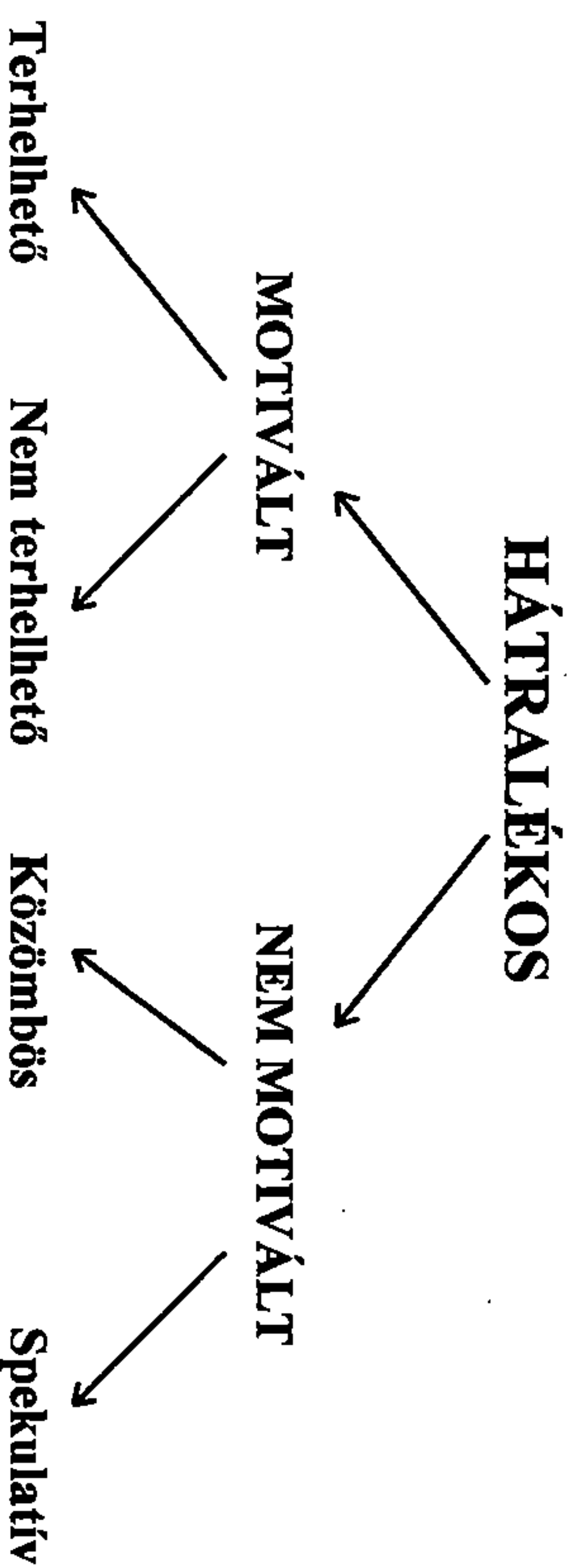
**érintettség
 motiváltság
 érdekelttség
 befolyás**

Programjavaslat :

1. Az adósság helyzet folyamatos monitorozása
2. A szerzett tapasztalatok elemzése
3. Kezelési rendszer(ek) kidolgozása
4. Feltételek megteremtése
5. Működötetés, folyamatos monitorozás - további korrekciók
6. Beszámoló a program eredményeiről

Megoldás: prevenció
                       korrekció

4. tábla

Szükséges lépések :

Folyamatos adatszolgáltatás a hátralékkezelő program irányítói számára
 Hátralékhelyzet folyamatos elemzése
 Közzszolgáltatók motiválása
 Hátralékkezelők kiképzése
 Program /ok/ részletes kidolgozása
 Szervezeti keretek biztosítása: létszám, eszköz, finanszírozás
 Hosszú távú szerződések kötése a közzszolgáltatókkal
 Adminisztráció lebonyolítása
 Média bevonása
 Programok indítása
 Visszajelzés a program /ok/ technikai lebonyolításáról
 Értékelés
 Szükséges változtatások

6. tábla

Helyszín :   Önálló hátralékkezelő iroda
                       Önkormányzat szociálpolitikai iroda
                       Családsegítő
                       Nonprofit szervezet
                       Pénzüzet

Szombathely város lakosságának közüzemi hátralékai

Dátum	Házkezelési Kft.			TÁVHŐ		ÉGÁZ		ÉDÁSZ		Víz- és csatornamű			
	Lakbér			Víz- és csatornadíj		Fűtés és melegvíz							
	Össz. Fő	Tényl. Fő	Ft	Fő	Ft	Fő	Ft Főfő		Ft	Fő	Ft		
1996. dec.			14.204.137.-	4.137.	14.239.076.-		65.378.000.-					7.247.801.-	
1997. jan.			14.907.519.-		13.309.998.-								
1997. febr.			15.233.714.-		14.519.312.-								
1997. márc.			15.329.345.-		13.393.979.-		58.114.417.-						
1997. ápr.			15.551.702.-		14.605.130.-		59.629.577.-						
1997. máj.			15.621.926.-		13.366.930.-		63.578.023.-	872	4.420.270.-	936	4.529.464.-		
1997. jún.			15.577.437.-		14.541.988.-			1.499	8.323.770.-	887	4.396.358.-	349	15.819.-
1997. júl.			15.890.141.-		13.799.762.-			1.495	7.985.614.-				
1997. aug.	928	455	15.791.801.-		15.034.725.-	4.134	87.011.825.-	1.345	6.442.476.-				
1997. szept.	928	455	16.315.225.-		14.286.627.-	4.253	82.300.255.-	1.372	5.641.580.-				
1997. okt.	971	451	16.674.318.-		15.500.983.-	4.155	80.270.532.-	1.245	5.388.402.-			369	18.929.-
1997. nov.	820	412	16.473.715.-		14.169.500.-			1.353	5.323.100.-				
1997. dec.	794	402	16.137.545.-		14.870.054.-	3.915	78.028.146.-	1.260	6.229.710.-	867	5.270.761.-	567	16.480.-

Hátralékok - Hátralék-ok Konferencia

Szombathely, 1998. január 26-27.

Szombathelyen az egész ország területéről gyűltek össze a kisebb és nagyobb városokat képviselő szociális szakemberek, vagyongazdálkodók és közszolgáltató vállalatok munkatársai, hogy áttekintsék a közüzemi díjhátralékok kérdését. A résztvevők részletesen ismertették és elemezték e társadalmi-gazdasági probléma kialakulásának az okait, jellemzőit, megoldási módjait.

A konferencia a következő ajánlásokat fogalmazta meg:

A hátralék-probléma sikeres kezeléséhez komplex programot kell kidolgozni és végrehajtani a jövőben, amely ésszerűen megosztja a feladatokat és az anyagi terheket a hátralékos lakosság, a szolgáltató vállalatok, az önkormányzatok és a központi kormányzat között.

A helyzet megoldása részben preventív eszközöket igényel: úgy, mint megfelelő foglalkoztatáspolitikai és a piaccgazdaság veszteségeinek folyamatos támogatása. Másrészt korrekcióra van szükség a felhalmozott hátralékok csökkentésére, felszámolására, amelynek finanszírozásában fenti szereplők az érintettségük motiváltságuk, érdekelt-ségük és befolyásoló képességük szerint vesznek részt.

A kormányzatnak a koordináláson, a jogalkotáson, a pénzügyi támogatáson túl támogatnia kell a települési önkormányzatok adóssághkezelő programjait, nemcsak a felhalmozódott hátralék nagysága, hanem a kezelő programok hatékonysága szerint. Fontos a lakosság fizetőképességét növelő, a gazdasági érdekeket szem előtt tartó kompromisszumok tető alá hozása is.

A kormány, az illetékes tárcák bevonásával, az önkormányzati szövetségekkel és a szolgáltatók szövetségével együtt dolgozza ki az adóssághkezelő programok jogi hátterét. Ennek részeként felül kell vizsgálni a szociális törvényt, a lakástörvényt, a jelzálog és végrehajtási törvényt stb. Kivánatos központilag meghatározni a lakhatási támogatás minimális mértékét. E minimális garantált támogatás fedezetét indokolt a központi költségvetésből biztosítani Ezt egészítik ki a helyi önkormányzatok saját forrásaikból. A lakossági adósságállomány egyszeri szanálásához szintén szükséges egyszeri központi költségvetési támogatás.

A települési önkormányzatok adóssághkezelési programjait folyamatosan figyelemmel kell kísérni, és a szükséges beavatkozásokat folyamatosan megtenni.

Az adósságok alakulásának folyamatos monitorozása éppúgy szükséges, mint a szerzett tapasztalatok elemzése. Az adóssághkezelési programot szükséges lenne parlamenti beszámolóval lezárni.

A konferencia résztvevői

Szombathely, 1998. január 29.